

GRAN TEATRE DEL LICEU

Rigoletto

GRAN TEATRE DEL LICEU

Temporada 1994-95

CONSORCI DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

GENERALITAT DE CATALUNYA
AJUNTAMENT DE BARCELONA
MINISTERIO DE CULTURA
DIPUTACIÓ DE BARCELONA

MAJORICA[®]

Joyas y Perlas
Joies i Perles

Rigoletto

Òpera en tres actes

Llibret de Francesco Maria Piave,
sobre *Le Roi s'amuse* de Victor Hugo

Música de Giuseppe Verdi

(Amb sobretítulat)

Teatre Victòria

Dilluns, 19 de juny, 21 h., funció núm. 30, torn B

Dijous, 22 de juny, 21 h, funció núm. 31, torn A

Diumenge, 25 de juny, 17 h, funció núm. 32, torn T

Dimarts, 27 de juny, 21 h, funció núm. 33, torn D

Dimecres, 28 de juny, 21 h, funció núm. 34, torn E

Dijous, 29 de juny, 21 h, funció núm. 37, fora d'abonament

Divendres, 30 de juny, 21 h, funció núm. 35, torn C

Moltes Gràcies

a tothom qui fa possible la reconstrucció del Liceu

ARGENTARIA

...

AUTOPISTAS, C.E.S.A.

...

BANC SABADELL

...

BANCO SANTANDER

...

BANESTO

...

BASSAT, OGILVY & MATHER

...

BORSA DE BARCELONA

...

CAIXA DE CATALUNYA

...

CAIXA D'ESTALVIS I PENSIONS DE BARCELONA "LA CAIXA"

...

CAMBRA OFICIAL DE COMERÇ, INDÚSTRIA I NAVEGACIÓ DE BARCELONA

...

CENTRAL HISPANO

...

CÍRCULO DEL LICEO

...

CONSORCI DE PROMOCIÓ TURÍSTICA DE CATALUNYA

...

CONSORCI DE TURISME DE BARCELONA

...

CORPORACIÓ CATALANA DE RÀDIO I TELEVISIÓ

...

DANONE, S.A.

DEUTSCHE BANK

...

EL CORTE INGLÉS

...

ERKIMIA, S.A.

...

FORD ESPAÑA, S.A.

...

FREIXENET

...

GAS NATURAL SDG, S.A.

...

GRUPO BBV - BANCA CATALANA

...

GRUPO ENDESA

...

PHILIPS IBÉRICA, S.A.

...

RADIO TELEVISIÓN ESPAÑOLA

...

SOCIEDAD DE TELEVISIÓN CANAL PLUS, S.A.

...

SOCIETAT GENERAL D'AIGÜES DE BARCELONA

...

SOCIETAT GENERAL D'AUTORS I EDITORS

...

TELEFÓNICA DE ESPAÑA, S.A.

...

WINTERTHUR, SOCIEDAD SUIZA DE SEGUROS

FUNDACIÓ GRAN TEATRE DEL LICEU

*Generalitat de Catalunya, Ministerio de Cultura,
Ajuntament de Barcelona, Diputació de Barcelona,
Societat del Gran Teatre del Liceu
i Consell de Mecenatge*

Índex

9

Repartiment

10

Resum argumental

20

La tendresa del monstre

32

Una òpera problemàtica

41

Biografies

55

Enregistraments

63

Pròximes funcions

Rigoletto

El duc de Màntua	Fernando de la Mora (dies 19, 22, 25, 28 i 30) Salvatore Fisichella (dies 27 i 29)
Rigoletto	Barry Anderson (dies 19, 27 i 29) Joan Pons (dies 22, 25, 28 i 30)
Gilda	Alessandra Ruffini (dies 19, 27 i 29) Alida Ferrarini (dies 22, 25, 28 i 30)
Sparafucile	Stefano Palatchi
Maddalena	Laura Polverelli
Giovanna	María Uriz
Comte Monterone	Cristòfor Viñas
Marullo	Vicenç Esteve
Matteo Borsa	Alfredo Heilbron
Comte Ceprano	Manuel Garrido
Comtessa Ceprano	Rosa Maria Conesa
Patge de la duquessa	Carme Viaplana
Uixer	Antoni Lluch

Direcció musical	Giuliano Carella
Direcció d'escena	Joan Lluís Bozzo
Escenografia i vestuari	Isidre Prunés
Coreografia	Ramon Oller
Il·luminació	Ignasi Morros
Assistents	José Antonio Gutiérrez Alicia Pérez Cabrero Fiona Capdevila

Director del cor **Andrés Máspero**

Nova Producció: CONSORCI DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

ORQUESTRA SIMFÒNICA I COR DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

Violí concertino **Josep Ma. Alpiste**

Resum argumental

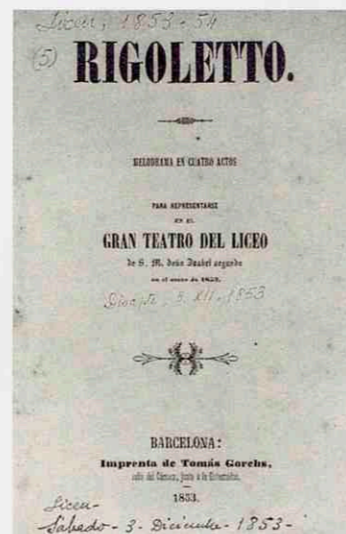
Basada en el text de Victor Hugo *Le Roi s'amuse*, l'òpera de Verdi presenta un protagonista dividit entre dos mons: l'esfera privada de pare, guardià inflexible de l'honor de la seva filla, Gilda, i l'esfera pública de bufó geperut de la cort del frívol duc de Màntua, del qual encoratja els abusos contra les dones dels seus acòlits. Quan s'assabenta que el duc ha seduït, segrestat i violat la seva filla, Rigoletto planeja una venjança que se li torna en contra: Gilda acabarà essent la víctima que s'ofereix voluntàriament al cop assassí destinat al duc.

La cort del rei Francesc I de França va ser convertida per la censura de l'època en la cort del duc de Màntua, perquè un rei mai no podia aparèixer en escena amb connotacions negatives.

El Preludi està construït sobre el tema central de l'obra, el de la maledicció, tractat com un espasme dolorós que es repeteix diverses vegades amb obsessió turmentadora.

Pàgina següent:

Il·lustració de la temporada 1863-64.

Personas.	Actores.
EL DUQUE DE MANTUA.	Sr. Héctor Irribé.
RIGOLETTO, su hijo.	Sr. Antonio Supercchi.
GILDA, hija de este.	Sra. Amalia Corbaci.
SPALAFUCCI, hermano.	Sr. Agustín Rodas.
MARQUILLES, su hermano.	Sra. Antonia Aguiló.
MILANA, doncella ó doncella de Gilda.	Sra. Josefa Rodés.
EL CASTO DE MANTUA.	Sr. José Aznar.
MARCELLO, caballero.	Sr. José Obiols.
BODDA, Chato cortésano.	Sr. Luis de Bezel.
EL CASTO DE CEPHISSO.	Sr. Francisco Sanchez.
LA CROCESA, su esposa.	Sra. Cristina Arrau.
Pastor de corte.	Sr. Nicolau.
Paje de la duquesa.	Sra. Josefa Gorriche.

Caballeros, Damas, Pajes, Maquinos.

La escena se supone en la ciudad de Mantua y sus alrededores.

En época, el siglo XVI.

Música del Mtro. Verdi.

Programa de l'estrena al Liceu,
la temporada 1853-54.

GRAN TEATRO DEL LICEO
 TEMPORADA DE 1911 A 1912
 FUNCION PARA HOY
 La magnífica ópera en 4 actos, del Mtro. VERDI
RIGOLETTO

REPARTO
 El Duca, Sig. Krimer
 Rigoletto, Sig. Stracclari
 Gilda, Sig. De Hidalgo
 Sparafucile, Sig. Nioletti-Kormann
 Maddalena, Sig. Perini
 Giovanna, Gasull
 Monterone, Sig. De Ruoda
 Marullo, Fagassot
 Borsa, Gallofré
 Ceprano, Cortés
 La Condesa, Sig. Balcells
 Un usciere, Sig. Mayral
 Un poggio, Sig. Bernardini

Directors: COMM. EDOARDO MASCHERONI

Barcelona
 Viaje de Oro, 189
 Madrid
 San Mateo, 1

Planchado alemán

Riccardo Stracclari i Elvira de Hidalgo al programa de la temporada 1911-12.

L'Auto
 Paseo de Gracia, 31
 TEL. 4.085 - BARCELONA

REPARTO
 El Duque de Mantua Sr. Schipa
 Rigoletto, bufon Sra. TALLER
 Gilda, su hija Sra. OTTEN
 Magdalena, su hermana ZANETTI
 Sparafucile Sr. MASBETO
 La Condesa de Ceprano Sra. RODRERA
 El Conde de Ceprano Sr. RICCI
 El Conde de Monterone Gilali
 Matteo Borsa Pomer
 Marullo Pascual
 Juana Sra. CASAS
 Un pele Rodoreda

En Mantua, 1860.
 Cortesanos, damas, etc.

Productos Higea
 Dentifric - Colonia - Jabón

Tito Schipa al programa de la temporada 1917-18.

A C T E I

Festa a la cort del frívol duc de Màntua, conegut pels seus dots de seducció de les dones dels cortesans. Rigoletto, bufó geperut que es dedica a riure les gràcies del duc, a encoratjar-ne el poder despòtic i a ridiculitzar-ne els enemics, és especialment odiat per tothom pel seu servilisme llefiscós davant les immoralitats de l'amo. Algú assegura que el bufó té una amant tancada a casa. Monterone, pare d'una noia que ha estat violada pel duc, demana justícia i venjança, però el bufó l'afronta amb un cruel escarni. Indignat, Monterone maleeix Rigoletto, el qual resta horroritzat i segur d'una desgràcia imminent.

Mentre Rigoletto torna a casa, un inquietant desconegut, Sparafucile, li ofereix els seus serveis com a assassí professional. A casa, Rigoletto tanca amb pany i forrellat la seva filla, Gilda, temerós que pugui ser víctima d'algun engany semblant als que ell mateix afavoreix en el seu ofici de bufó. Però Gilda s'ha enamorat, a l'església, d'un pobre estudiant que la visita en secret. L'estudiant és, de fet, el duc disfressat. Els cortesans volen raptar Gilda —pensen que es tracta de l'amant del bufó— per lliurar-la al duc i convencen el bufó que els ajudi a cercar la dona del comte Ceprano. Així, Rigoletto col·labora sense saber-ho en el rapte de la seva filla. En adonarse'n, recorda amb terror la maledicció del pare humiliat que ell havia escarnit.

Se celebra una festa a la petita cort del duc de Màntua, conegut pels seus dots de seducció de les dones dels cortesans, els quals han de consentir l'afer amb impotència i resignació. El duc comenta a l'amic Borsa la seva intenció de seduir una bella desconeguda que sovinteja l'església. Viu en un indret llunyà on cada vespre la visita un home misteriós. Borsa reclama l'atenció del duc cap a les belles dames presents a la festa, entre les quals sobresurt la bella esposa del comte Ceprano. Borsa confessa sentir-se astorat per la lleugeresa del duc, que respon que tant li fa una dona com l'altra (balada: «Questa o quella, per me pari sono»). El duc es concentra a conquerir la comtessa Ceprano tot i la indignació del comte, que ha de

REPARTO
 Gilda Sra. GENTILE
 Magdalena Sra. LUCCI
 Juana Sra. ROCA
 Condesa de Ceprano Sra. VERGE
 Un pele Sra. ROCA
 Duque de Mantua Sr. FLETA
 Rigoletto Sr. FRANCI
 Sparafucile Sra. VELA
 Monterone Sr. FIORE
 Conde de Ceprano Sr. GRANOLLERS
 Borsa Sr. GALLOFRE
 Marullo Sr. BASTONS

Coro general - Cuadro de baile
 Maestro del coro: R. Terragnolo
 Maestro del baile: P. Pannia
 2 Decoraciones nuevas "Actos 1.º y 2.º", del escenógrafo señor Castella

AGUA FARGAS
 S. JUAN DE NORTA

En envases presentados con el nuevo cierre mecánico invulnerable

BOGA ANUNCIOS

Miguel Fleta al programa de la temporada 1927-28.

PLATERIA D. GARCIA FABRICA
 Fernando, 6 - - - - Fontanella, 18, pral.

REPARTO
 Gilda María Espinal
 Magdalena Elena Lucci
 DUQUE DE MANTUA, HIPOLITO LAZARO
 Rigoletto Matias Morro
 Sparafucile Anbal Vela
 Monterone José Jordá
 Conde de Ceprano Sr. Granollers
 Borsa Augusto González
 Marullo Jorge Frau
 Condesa de Ceprano Alexina Zanardi
 Juana Teresa Gamboa

CORO GENERAL - CUERPO DE BAILE

"La donna è mobile"
 por MIGUEL FLETA
 en disco
La Voz de su Amo

LA VOZ DE SU AMO

Hipólito Lázaro i María Espinalt al programa de la temporada 1931-32.

presenciar l'escena glatint d'odi. Indignat per les galanteries de la seva dona, Ceprano l'obliga a acompanyar-lo i deixar la festa davant les burles de Rigoletto, el bufó de la cort, que ridiculitza el pobre marit. El bufó geperut i deforme fa d'alcaivot del duc i es dedica a riure-li les gràcies, encoratjar-ne el poder despòtic i ridiculitzar-ne els enemics. Odiat per tothom pel seu servilisme llefiscós davant les immoralitats de l'amo, Rigoletto actua impunement i gaudeix de la seva valuosa protecció.

El cavaller Marullo, que acaba d'arribar a la festa, fa saber a tothom una nova sorprenent: el geperut bufó té una amant, que a més és jove i atractiva. Justament, Rigoletto aconsella al duc d'arrestar Ceprano o escapçar-lo per lliurar-se d'un marit tan inoportú. Indignat, el comte clama venjança i convoca els seus amics a casa, l'endemà, amb les armes a punt.

El duc convida tothom a riure i divertir-se, però un contratemps inesperat interromp la festa: hi compareix el comte Monterone, pare d'una noia que ha estat seduïda i violada pel duc, demanant justícia i venjança. El duc rebutja de parlar-hi i el fa arrestar. Rigoletto l'afronta solemnement amb un cruel escarni. Indignat, Monterone tracta Rigoletto de serp i el maleeix, «Tu che d'un padre ridi al dolore, Sii maledetto!». El bufó resta horroritzat i segur d'una desgràcia imminent.

Rigoletto torna a casa obsedit per la maledicció de Monterone. Davant del palau de Ceprano l'atura un inquietant desconegut, Sparafucile, que li ofereix els seus serveis d'assassí a sou. La seva germana atrau les víctimes fins a les portes de la ciutat, on ell remata la feina.

Rigoletto resta sol i impressionat tot reflexionant sobre la repugnant similitud dels seus oficis: tots dos maten per compte d'altri, Sparafucile amb la seva espasa i ell amb la seva llengua implacable i servil (monòleg: «Pari siamo»). Rigoletto expressa el seu odi envers aquest duc depravat, jove, poderós i bell, que serveix a contracor, i entra a casa per trobar-se amb la seva estimada filla Gilda, la qual tanca cada dia amb pany i forrellat, temerós que pugui ser víctima d'un engany semblant als que ell mateix afavoreix i escarneix. EL DUO ENTRE PARE I FILLA. «FIGLIA!... MIO PADRE!», S'ALLIBERA DE LA TENSÍO DEL MONÒLEG PRECEDENT AMB UN

«El paper de Gilda es va escriure originàriament per a una soprano lírica d'agilitat, però amb el temps s'hi han anat interpolant notes agudes que han fet que les intèrprets siguin sovint sopranos de coloratura. L'ària "Caro nome", per exemple, s'acaba amb un trinat, però durant molts anys algunes cantants aprofitaven per fer-hi un sobreagut que mai no ha estat escrit. Els darrers anys, el paper de Gilda ha tornat força sovint a mans de les sopranos líriques»

LANFRANCO RASPONI

ACOMPANYAMENT RÍTMIC I BRILLANT. Obsedit pel perill de perdre-la, Rigoletto demana a Giovanna, cuidadora de la noia, si la casa és sempre ben tancada. Giovanna el tranquil·litza, però el bufó insisteix que la noia no surti si no és per anar a l'església. Precisament a l'església, Gilda s'ha enamorat d'un pobre estudiant que la visita en secret i que ara aprofita una badada del pare per entrar furtivament al jardí. L'estudiant és, de fet, el duc disfressat, que es presenta davant la noia i l'atrau als seus braços. EL DUO ENTRE GILDA I EL DUC DESCRIU LA LLEUGERESA DEL PERSONATGE MASCULÍ I L'ENLLUERNAMENT DE LA NOIA, QUE VIU GAIREBÉ SEGRESTADA.

Havent-se esmunyit el duc en sentir-se sorolls sospitosos, Gilda s'abandona a un dolç somni d'enamorada, tot repetint el nom fals de l'apòcrif estudiant, Gualtier Maldé. LA FAMOSA ÀRIA DE LA SOPRANO, «CARO NOME», ES COMPON DE DOS TEMES: EL PRINCIPAL, A LA MANERA D'UN RONDÓ, I EL SEGON, EN EL QUAL LA VEU S'ELEVA A LA RECERCA DE L'HOME QUE ESTIMA.

Mentrestant els cortesans s'han reunit a prop de la casa per preparar el rapte de Gilda, de la qual encara pensen que és l'amant del bufó. Marullo convenç Rigoletto d'ajudar-los a raptar la dona del comte Ceprano, que viu allà mateix. Rigoletto s'encarrega d'aguantar l'escala, però abans demana una màscara que, de fet, li impedeix de veure què passa. Així, Rigoletto col·labora en el rapte de la seva pròpia filla sense saber-ho. Quan els cortesans s'han allunyat, sentint-se sol amb la màscara als ulls, Rigoletto descobreix l'engany tot recordant amb terror la maledicció del pare humiliat que ell havia escarnit.

ACTE II

El duc s'assabenta que els cortesans han raptat la noia que el trasbalsa i s'apressa a trobar-la. En entrar, Rigoletto s'esforça a fingir indiferència i assabentar-se d'amagat si la seva filla ha estat portada al palau, però finalment no pot reprimir el seu temor i s'humilia tot demanant pietat als cortesans. Gilda torna amb el seu pare, però li confessa que ha estat violada pel duc. Creua la sala un

«La senyora Toti dal Monte despertà amb la seva veu dolça inefable encís i amb fina condescendència ens atorgà un "bis" i tot, però no va atènyer-se a la tradició establerta en determinat moment i, talment com obeint una consigna, fou iniciada una protesta que no era pas justificada (...). De resultes d'això va anar refredant-se l'entusiasme i baixà la cortina al final del darrer acte sense que sonés ni un aplaudiment de cortesia»

«Revista Musical Catalana»
Núm. 361. Gener 1934.

Després de la polèmica estrena, Toti dal Monte fou substituïda per Maria Espinalt a la resta de representacions. Temporada 1933-34.

RIGOLETTO

REPARTIMENT

Gilda	SRA. TOTI DAL MONTE	Rigoletto	SR. VIVIANI
Magdalena	» LUCCI	Sparafucile	» ALSINA
Comtesa de Ceprano	» GUMÀ	Monterone	» JORDÀ
Giovanna	» ROCA	Comte de Ceprano	» BASTONS
Un patge	» SR. GRANDÀ	Borsa	» GALLOFRÉ
Duc de Mantova	» SR. GRANDÀ	Marullo	» FERNÁNDEZ

Cor general i cos de ball

Mestre director, ANTONI CAPDEVILA

Direcció escènica, J. VILLAVICIOSA

Mestra del ball, P. PAMIAS

RIGOLETTO

REPARTIMENT

Gilda	SRA. ESPINALT	Rigoletto	SR. VIVIANI
Magdalena	» LUCCI	Sparafucile	» ALSINA
Comtesa de Ceprano	» GUMÀ	Monterone	» JORDÀ
Giovanna	» ROCA	Comte de Ceprano	» BASTONS
Un patge	» SR. LÁZARO	Borsa	» GALLOFRÉ
Duc de Mantova	» SR. LÁZARO	Marullo	» FERNÁNDEZ

Cor general i cos de ball

Mestre director, ANTONI CAPDEVILA

Direcció escènica, J. VILLAVICIOSA

Mestra del ball, P. PAMIAS

¡OFERTA ESPECIAL

para los aficionados a la música

Si Ud. como otros muchos no conoce "a fondo" la música gramfónica eléctricamente impresionada y reproducida, si no ha comprobado aún la perfección asombrosa a que se ha llegado en ambas cosas, le interesa especialmente nuestra oferta...

Convencidos de que un aparato acústico no puede destacar con toda fidelidad la perfección del disco eléctrico y convencidos también de que el lugar de preferencia en el mundo de la reproducción del sonido es hoy para la Radio-Electrola —el aparato más completo para la música del hogar— hacemos la siguiente oferta:

RE-245
RE-245 de 8 válvulas. Aparato solo, pesetas 1.900, con discos por valor de Ptas. 400 Pesetas 2.150

Todo comprador de una de las Radio-Electrolas RE-245 y RE-231 podrá elegir una colección de discos por valor de Ptas. 400 — pagando por ellos solamente 280 ó 250 pesetas según el modelo adquirido

Piense en lo que significa esta oferta y no deje pasar esta oportunidad excepcional. Pida a los agentes "La Voz de su Amo" detalles y haga su elección de aparato y discos

RE-231
RE-231 Superheterodino de 5 válvulas. Aparato solo, pesetas 1.200, con discos por valor de pesetas 400. Pesetas 1.480

LA VOZ DE SU AMO

GRAMÓFONOS ■ RADIO ■ RADIO-ELECTROLAS ■ DISCOS

«El geperut Rigoletto clama venjança amb una melodia d'orgue de maneta, i després Gilda repeteix, sense dret a escollir, la frase musical del seu pare. La vocalització de la noia sembla pre-programada: exhalacions d'una soprano lírica zombi. I això que Gilda contradia el pare: utilitza la mateixa melodia per demanar clemència, no venjança (...). Segueix el pare, però pensa en el duc; repeteix la melodia venjativa del pare, però demana el contrari; es comporta com una bona filla, però no ho és»

WAYNE KOESTENBAUM
The Queen's Throat

Monterone empresonat, que encara demana venjança per a la seva filla. Rigoletto declara que ell serà l'executor d'aquesta venjança que ara els afecta a tots dos.

En una sala del palau, el duc es plany de la desaparició de la jove que va visitar en secret i que ara estima. Havia tornat a la casa, però la va trobar buida (l'ària «Parmi veder le lagrime»), sense cap senyal de la noia ni dels seus segrestadors. Marullo i la resta dels cortesans expliquen alegrement al duc el segrestament nocturn i l'assabenten que la jove es troba al palau, tot esperant que algú la «consoli» per l'incident. DESPRÉS DE CANTAR LA CABALETTA «POSSENTE AMOR MI CHIAMA», el duc va a trobar-la inflammat de desig.

Arriba Rigoletto, que s'esforça a fingir indiferència mentre indaga la presència de la seva filla en els més petits detalls. Els cortesans fingeixen també que la nit anterior no va passar res, però la intervenció d'un patge indiscret transforma el dubte en certesa: el duc s'ocupa d'una nova «conquesta» amorosa i no pot atendre la duquessa. Rigoletto no pot reprimir-se més i es precipita cap a les habitacions del duc. Ja sap amb qui es troba el duc, però els cortesans li barren el pas. Sagnant de dolor, Rigoletto s'humilia i implora pietat als cortesans sense arribar a amagar el profund odi que sent cap a aquesta «raça maleïda». EN L'ÀRIA, «CORTIGIANI, VIL RAZZA DANNATA», RIGOLETTO SEGUEIX EL MATEIX RECORREGUT TONAL QUE MONTERONE AL PRIMER ACTE, PER RESSALTAR QUE ELS DOS PERSONATGES ES TROBEN. FINALMENT, EN LA MATEIXA SITUACIÓ: «RECLAMAR» L'HONOR DE LES FILLES.

De sobte, compareix Gilda, plorosa i disposada a explicar al seu pare tot l'afer (l'ària, que desemboca en un duo, «Tutte le feste al tempio») un cop aquest s'ha desfet dels cortesans. La filla reconeix la seva vergonya i Rigoletto escolta amb tristesa la confessió: ha estat violada pel duc, del qual s'ha enamorat.

Creua la sala Monterone enrojolat, que encara demana venjança per a la seva filla. Els guardians el duen al patíbul, però Rigoletto declara que ell serà l'executor d'aquesta venjança que ara afecta tots dos. L'enamorada Gilda, en canvi, demana al seu pare que perdoni l'ofensa. ÉS EL DUO «SI, VENDETTA», SORPRENENT EN ASSUMIR GILDA EL MATEIX MOTIU MARCIAL DEL SEU PARE TOT I

QUE LES SEVES PARAULES EXPRESSEN EL CONTRARI, COM SI LA MÚSICA REFLECTÍS LA INCAPACITAT DE LA NOIA DE FRENAR LA FÚRIA VENJADORA DEL BUFÓ.

ACTE III

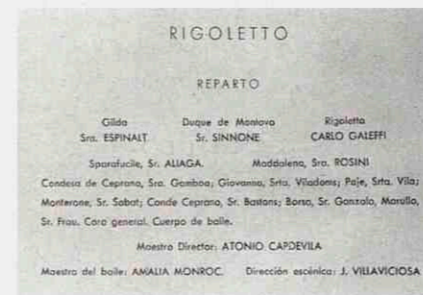
Rigoletto acompanya la seva filla fins a l'hostal de Sparafucile per tal que comprovi la depravació del duc, que ara flirteja amb la prostituta Maddalena, germana de l'assassí a sou contractat pel bufó per venjar-se'n. Maddalena proposa a Sparafucile assassinar el primer viatger que es presenti en comptes del duc, que l'ha captivada. Assabentada dels plans de tots plegats, Gilda decideix ser el viatger anònim i entra a l'hostal disfressada d'home. Quan Rigoletto apareix, Sparafucile li dona el cadàver en un sac. Quan és a punt de llençar-lo al riu sent la veu del duc i descobreix al sac la seva filla que agoniza.

Hostal als afores de Màntua, a prop del riu Mincio, on el sicari Sparafucile viu amb la seva germana, Maddalena, prostituta que es dedica a atreure els viatgers perquè ell els assassini i robi. Rigoletto condueix fins a l'hostal la seva filla per tal que comprovi per ella mateixa la depravació del duc. Ociós i desimbolt, compareix el duc, que es posa a cantar una balada frívola on expressa el seu menyspreu envers el sexe femení (la popularíssima «La donna è mobile»).

A través d'una escaleta de la porta, Gilda veu com el duc tracta de seduir Maddalena i com ella s'interessa pel jove i endarrereix la capitulació. ÉS EL FAMÓS QUARTET «BELLA FIGLIA DELL'AMORE», ON ELS QUATRE PERSONATGES EXPRESSEN EL SEU ESTAT D'ÀNIM SIMULTÀNIAMENT: EL DUC ES DECLARA A MADDALENA, LA QUAL RESPON AMB COMENTARIS SIL·LÀBICS PLENS DE COQUETERIA; GILDA ES DESESPERA EN DESCOBRIR QUE HA ESTAT TRAÏDA, EN UN CANT SINCOPAT QUE REFLECTEIX UNA ARDENT FERIDA INTERIOR, I RIGOLETTO ES DÈIXA PORTAR PEL SEU DESIG DE VENJANÇA AMB UN CANT DECLAMAT PLE DE RÀBIA. LA BELLESA DE LA PÀGINA RAU EN LA CLARETAT DE LES QUATRE LÍNIES VOCALS, PERFECTAMENT INDEPENDENTS EN LA CARACTERITZACIÓ DE CADA PERSONATGE PERÒ ABSOLUTAMENT CONGRUENTS.

Mario Basiola i Mercè Capsir al programa de la temporada 1935-36.

Carlo Galeffi al programa de la temporada 1939-40.

GRAN TEATRO DEL LICEO
 DIRECCIÓN ARTÍSTICA EMPRESA
 AÑO XXVIII-XXIX
 JUAN MESTRES CALVET
 Martes 14 de Diciembre de 1943, a las 9.30 en punto.
 1.ª de propiedad y Abono
 1.ª del eminente tenor
G. LAURI VOLPI
 Carmen GRACIA Augusto BEUF Raimundo TORRES
 La Ópera en 4 actos del inimitable Mtro. G. VERDI.
RIGOLETTO
 Maestro Director de Orquesta
 HECTOR PANIZZA
 Jueves: **LA TRAVIATA**
 María Espinalt Pablo Civil Raimundo Torres
 Maestro Director: Antonio Capdevila
 Viernes noche, a las 10.15 FUNCIÓN EXTRAORDINARIA (obra de Abonati) Ensayo de
 la Orquesta del Monumento Nacional en Teatro Principal del Puerto SEBASTIAN CLADERA ROTGER
 por la Compañía de teatro DE LAS RIVAS y JOSÉ RIVERO.
 Destrozo de Castilla y López. Vestuario de Penabaz. Adel.
 Sábado tarde a las 8.45 última función extraordinaria (obra de Abonati)
 última representación de **CRISTÓBAL COLÓN**

Giacomo Lauri Volpi al programa de la temporada 1943-44.

Mario Cordone

Rigoletto

Reparto:
 Gilda Duque de Mantova
 Srta. Gracia Sr. Traverso
 Rigoletto
 Sr. Tagliabue
 Sparafucile Monterone
 Sr. Ciliaga Sr. Ria
 Magdalena, Srta. Salazarai, Giovanna, Srta. Wald
 Paje y Condesa, Srta. Roca-Conde de Caprano,
 Sr. Bastons-Borsa, Sr. Munnain-Marrullo, Sr. Nolla
 Coro general y Cuerpo de baile
 Maestro Director:
 Mario Cordone
 Maestro del Coro: Dirección Escénica:
 José Anglada Juan Villaviciosa
 Maestro del baile:
 Amalia Monroc

Programa de la temporada 1941-42.

L'amenaça de tempesta fa que el duc decideixi estar a l'hostal i Sparafucile l'acompanya a la seva cambra. Rigoletto ordena a Gilda que se'n vagi a Verona, on es tornaran a trobar.

El bufó tanca amb Sparafucile el pacte per assassinar el duc i li avança la meitat del pagament, però el bufó exigeix ser ell mateix qui llenci el cadàver al riu. EL CLARINET ESBOSSA, IRÒNICA-MENT, EL TEMA DEL QUARTET, TOT RECORDANT LA PRESENCIA DEL DUC.

Esclata la tempesta, QUE CONTRIBUEIX A CREAR L'AMBIENT NOCTURN I SINISTRE QUE REGNA EN TOT L'ACTE, TOT FENT CORRESPONDRE LES CATÀSTROFES NATURAL I MORAL. UN COR LLUNYÀ A BOCA CLOSA, DE TENORS I BAIXOS, REFORÇA ENCARA MÉS EL CLIMA D'HORROR, POR I CRIM. Maddalena intenta convèncer el seu germà que perdoni el duc, que l'ha captivada, i que en comptes d'ell mati el geperut que li ha fet l'encàrrec quan torni amb la resta dels diners, però el sicari es nega a traïr un client: «Mi paga quest' uomo... fedele m'avrà», respon a la germana. Sparafucile accepta, però, donar una darrera oportunitat a la víctima: si un viatger anònim es presenta a l'hostal abans de mitjanit, l'assassinarà en comptes del jove que tan agrada a la seva germana.

Gilda, que ha tornat disfressada d'home desobeint les ordres del seu pare, ha sentit aquesta darrera conversa i pren una determinació: ella serà el viatger anònim. Truca a la porta, que obre Maddalena, i rep el cop mortal de Sparafucile.

Quan torna Rigoletto, l'intercanvi es fa en pocs segons: un sac amb un cos mort contra una bossa amb diners. Rigoletto recull el sac i s'apropa al riu per llençar-hi el cos del duc, però de sobte sent la seva veu que, des de la cambra de l'hostal, canta la frívola balada. Boig de terror, Rigoletto obre el sac i hi descobreix la seva filla que agonitza, però encara amb forces per demanar-li perdó. Sol, Rigoletto recorda una vegada més la terrible maledicció EN UNA EXCLAMACIÓ FINAL QUE ENLLAÇA AMB EL PRELUDI DE L'ÒPERA ■

RIGOLETTO

REPARTO

GILDA RIGOLETTO
 CARMEN GRACIA PABLO VIDAL

DUQUE DE MANTOVA
 HIPOLITO LAZARO

SPARAFUCILE MADDALENA
 AUGUSTO BEUF PAQUITA VIDAL

Monterone, Sr. Rianza - Marullo, Sr. Eurozquin - Giovanna, Srta. Wald - Paje, Srta. Oviedo - Condesa Ceprano, Srta. Peri - Conde Ceprano, Sr. Gonzalo - Borsa, Sr. Linares.

Coro general - Cuerpo de Baile.

Maestro del Coro, José Anglada. - Dirección escénica, J. Sengenit.
 Maestro del baile, Amalia Monroc.

MAESTRO DIRECTOR
 NAPOLEONE ANNOVAZZI

Temporada 1944-45.

RIGOLETTO

REPARTO

Gilda Duque de Mantova
 Srta. GRACIA Sr. VELA

Rigoletto
 Sr. GUICHANDUT

Sparafucile Maddalena
 Sr. CORBELLA Srta. ROSSINI

Monterone, Sr. Rianza - Marullo, Sr. Erauzquin - Giovanna, Srta. Wald - Paje, Srta. Oviedo - Condesa Ceprano, Srta. Peri - Conde Ceprano, Sr. Dotti - Borsa, Sr. Linares

Coro General - Cuerpo de Baile

Maestro Director
 José SABATER

Maestro Director coreográfico: Juan MAGRIÑA
 Maestro del Coro: José Anglada
 Dirección escénica: Augusto Gonzalo

Temporada 1945-46.

RIGOLETTO

REPARTO

Gilda Duque de Mantova
 Marim del POZO Giuseppe di STEFANO

Rigoletto Sparafucile
 Carlo TAGLIABUE Marco STEFANO

Maddalena, Srta. Rossini - Monterone, Sr. Rianza - Marrullo, Sr. Agucil - Conde Ceprano, Sr. Oriol - Giovanna, Srta. Picó - Paje y Condesa, Srta. Oviedo - Borsa, Sr. Linares

Coro general - Cuerpo de baile

Maestro Director
 José SABATER

Dirección escénica: Augusto CARDI
 Maestro del Coro: J. Anglada - Director coreográfico: J. Magriña

Temporada 1946-47.

REPARTO

Duque de Mantua... Gianni Poggi
 Rigoletto... Raimundo Torres
 Gilda... M.ª del Carmen Sagarra
 Sparafucile... Luis Corbella
 Magdalena... Ana M.ª Anelli
 Giovanna... Carmen Gombau
 Conde Monterone... Vicente Rianza
 Marullo... Ricardo Frusté
 Borsa... Fernando Linares
 Conde Ceprano... Vicente Linares
 Condesa Ceprano... Mercedes Oviedo

Coro general. Cuerpo de baile

Maestro Director:
 JOSE SABATER

Maestro del coro: José Anglada
 Maestro del baile: Juan Magriña
 Dirección escénica: Augusto Cardí
 Muebles Miró

Temporada 1948-49.

Esta ópera fue estrenada en Venecia el 11 de marzo de 1851, y en el Liceo el 3 de diciembre de 1853; habiendo sido la 292 y última representación en este Gran Teatro, la del 12 de diciembre de 1948.

REPARTO

El Duque de Mantua... Giuseppe Casale
 Rigoletto... Gino Bechi
 Gilda... Marim del Pozo
 Sparafucile... Luis Corbella
 Magdalena... Lucy Calera
 Juana... Carmen Gombau
 El Conde Monterone... Jacinto Santamaría
 El Conde Ceprano... Francisco Oriol
 La Condesa Ceprano... M.ª Asunción Linares
 Marullo... Antonio Miró
 Borsa... Esteban Recasens
 Un paje... Patrocinio Fabregat

Cortinas, sillas, guardias, pajes, criados, etc.

Coro general. Maestro Director: ANGELO QUESTA
 Director de escena: AUGUSTO CARDI
 Maestro de coro: JOSÉ ANGLADA
 Maestro de baile: JUAN MAGRIÑA

ARGUMENTO

Lugar de la acción: Mantua. — Época de la misma: Siglo XVI.

CUADRO PRIMERO. — En la sala del palacio del Duque de Mantua se está celebrando un alegre baile. El Duque, joven y rico, se entrega a la alegría y al placer de vivir. Cuenta a sus cortesanos el caso de una joven bellísima a la que se acercó en la iglesia, más esta aventura no le impide galantear ahora también con la encantadora condesa Ceprano, aunque está presente su celoso

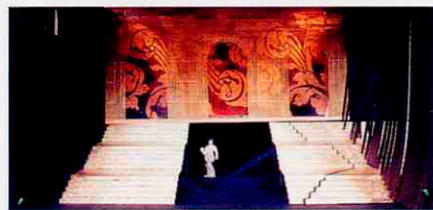
Temporada 1950-51.

La tendresa del monstre

Rigoletto és un d'aquests personatges mítics «en permanent contradicció entre allò que són i allò que desitgen ser, en una perpètua guerra interior entre dues forces oposades» escriu Joan Lluís Bozzo, director d'escena de la nova producció del Liceu. «Immoral i despietat davant la desgràcia dels altres, (...) el monstre ens descobreix, en la seva relació amb la seva filla Gilda, que la seva crueltat es troba a una passa de la tendresa». Per la seva banda, Ramon Pla celebra la superació de la polèmica sectària entre l'italianisme i el wagnerisme que es va viure a Barcelona: «Ara costa imaginar-se que hi hagué un temps en què algú mirava amb suficiència aquesta música».

Figurí del duc de Màntua (Isidre Prunés).

Maqueta de l'escenografia d'Isidre Prunés.

Pàgina següent:
Figurí de Gilda (Isidre Prunés).

Els grans personatges de tragèdia, aquells que s'enlairen per damunt de la representació quotidiana de la realitat i assoleixen un nivell mitològic, fora del temps i de l'espai, que esdevé paradigma d'un arquetip del comportament humà, els personatges que anomenem «clàssics», i Rigoletto és un d'ells, es caracteritzen per dues línies principals i fortament dissemblants que, tot entrecruant-se, configuren la seva personalitat i el seu destí.

Rigoletto.
GILDA

«L'estructura dels drames de Victor Hugo s'ha comparat sovint a l'òpera. Com un típic compositor del segle XIX, Hugo va posar en escena grans col·lisions de passions i quadres espectaculars, sovint a costa de la versemblança dramàtica (...).

Francisque Sarcey ha demostrat que les escenes de Victor Hugo sovint estan construïdes com escenes operístiques, fins i tot amb àries i cabalettes precedides de recitatius»

DAVID LITTLEJOHN

Figurí del Comte Ceprano (Isidre Prunés).

Tots aquests personatges masculins i femenins que són la galeria de mites de l'home occidental, des de Hamlet fins a Don Juan, de Medea a Madame Bovary, conviuen amb una profunda duplicitat de caràcter, en permanent contradicció entre allò que són i allò que desitgen ser, en una perpètua guerra interior entre dues forces oposades que lluiten dintre seu i de l'etern combat de les quals flueix l'energia necessària per tal que la tragèdia s'alimenti. Així com el símbol del teatre és la màscara doble, així l'ànima dels grans personatges com Rigoletto es compon també d'una doble màscara que omple l'espai escènic del personatge d'ombres i contrastos, de perspectives i de contradiccions.

El rostre de Triboulet/Rigoletto, i també la seva ànima, combinen dues màscares contraposades. A la Cort, és el bufó llepaculs i groller, el pallasso de l'amo i la riota dels cortesans; cruel en la seva deformitat, immoral i despietat davant la desgràcia dels altres que, com Monterone, han estat ferits pels abusos de la tirania. És, en aquest sentit, un mal home, insensible, ferotge i ressentit. I la gepa que enlletgeix la seva figura és la traducció exterior de la deformitat moral de la seva ànima. És un monstre. Victor Hugo (que des d'un punt de vista psicològic és més pare de Rigoletto que no pas Verdi) ens el presenta fent mofa dels sentiments del comte Ceprano, que veu com el tirànic duc de Màntua li pren l'esposa. Tanta és la baixesa moral de Rigoletto que arriba fins i tot a escandalitzar al propi duc, en proposar-li sense cap mena de rubor que elimini Ceprano.

Però el summum de la seva baixesa no és aquest. Rigoletto encara pot ser més vil, més groller, més lamentable. I quan el venerable Monterone acut a demanar venjança per la seva filla que ha perdut l'honra en braços del duc, Rigoletto es befa del vell davant de tot-hom en un exercici de cinisme que avergonyeix fins els més llibertins. I rep una maledicció. «La» maledicció, el record de la qual, com un enorme i obstinat pes a la consciència, el perseguirà fins als darrers compassos de la seva desgràcia.

Però aquest monstre de maldat, aquest ésser deforme per fora i per dins, aquest Rigoletto menyspreable, quan arriba a casa seva, al seu àmbit íntim i secret, canvia la màscara del bufó per la contramàscara del pare abnegat, afectuós, gairebé angelical en el seu

Duc de Màntua.

Maddalena.

Comtessa Ceprano.

Matteo Borsa.

Marullo.

Comte Monterone.

Giovanna.

Cortesà.

amor cap a Gilda, la seva filla. El monstre canvia de registre i ens descobreix que la seva crueltat es troba a una passa de la tendresa. La seva gepa esdevé injusta. I ell canvia, per obra de l'amor, de botxí a víctima. La tendresa del monstre és un recurrent en la història humana. La bella i la bèstia, amb totes les seves possibles variants, n'és un bon exemple.

El contrast entre les dues realitats del mite és brutal però no impossible. I, d'aquesta brutalitat, en sorgeix la seva grandesa. Tots els personatges que l'envolten són unívocs, monotemàtics i es mouen en una sola direcció. Rigoletto és equívoc i ambigu.

Entenc perfectament que Verdi es mostrés entusiasmat amb l'obra de Victor Hugo, que li proporcionava una mescla perfecta de brutalitat i delicadesa i que, amb la gran gosadia dels bons romàntics, no té cap problema en aplicar a Rigoletto, segrestant i manllewant l'honra de la seva filla, el mateix càstig que ha patit la filla de Monterone i de la qual ell s'ha burlat. Els romàntics no tenen mai por d'utilitzar les coincidències i les casualitats, perquè no són altra cosa que una manifestació del destí. I el destí de Rigoletto està traçat com un llampec per la maledicció.

Rigoletto, davant de la sort de la seva filla deshonorada pel duc, no reproduïx el mateix cinisme que havia mostrat quan el mateix episodi li havia succeït a la filla de Monterone. Tot al contrari. Pateix en la seva carn i aspira a la venjança com a única forma de purificació interior. El destí li va posant a les mans tots els elements per a la seva venjança i Rigoletto els utilitza amb calculada anticipació. L'única cosa que el vell bufó no pot anticipar és la cosa més important: l'amor que Gilda sent pel duc i que, a l'últim moment, la farà autoimmolar-se per protegir al tirà que l'ha enamorada. La venjança de Rigoletto cau sobre Rigoletto, tal com havia estat predit.

En el fons tornem sempre als mites; a aquells personatges i aquelles històries que «no han passat mai, però que són sempre».

JOAN LLUIS BOZZO

«La intensitat dels sentiments justifica l'exageració formal en art, de la mateixa manera que justifica les formes exagerades de les fantasies infantils i dels somnis adults (...). L'actuació melodramàtica, amb la seva gesticulació i declamació grandiloqüents, no és una exageració sinó una duplicació dels nostres somnis. El melodrama és el naturalisme del somni»

ERIC BENTLEY

Maqueta de l'escenografia d'Isidre Prunés.

A propòsit d'una anècdota de Joan Maragall

Josep Pla explica que Francesc Pujols li referí aquesta anècdota: «El senyor Maragall tocava el piano. En el curs d'una de les nostres visites, Pijoan descobrí que a sota del *Don Joan* de Mozart tenia la partitura del *Rigoletto*. Davant d'aquesta estranya aparició, prengué un aire exasperat. Féu amb la boca un gest amarg i, agafant la partitura amb totes dues mans (la partitura del *Rigoletto*), s'adreçà al poeta amb un aire combatiu i agit:

—Però, don Joan, així estem?— digué amb un ull i un retinctinc sardònics.

—Què vol dir, amic Pijoan?— contestà, dolç com la mel, Maragall.

—Miri el que acabo de trobar...¿Com és possible que vostè hi estigui interessat? És inconcebible...

—No sé ben bé...Expliqui's, Pijoan...

—Per Déu, don Joan! Trobar aquesta música al costat del seu piano! Quin horror!

—Calmi's, home, calmi's! No crec que n'hi hagi per a tant...

—Per Déu, don Joan, quina aberració, quin horror!...

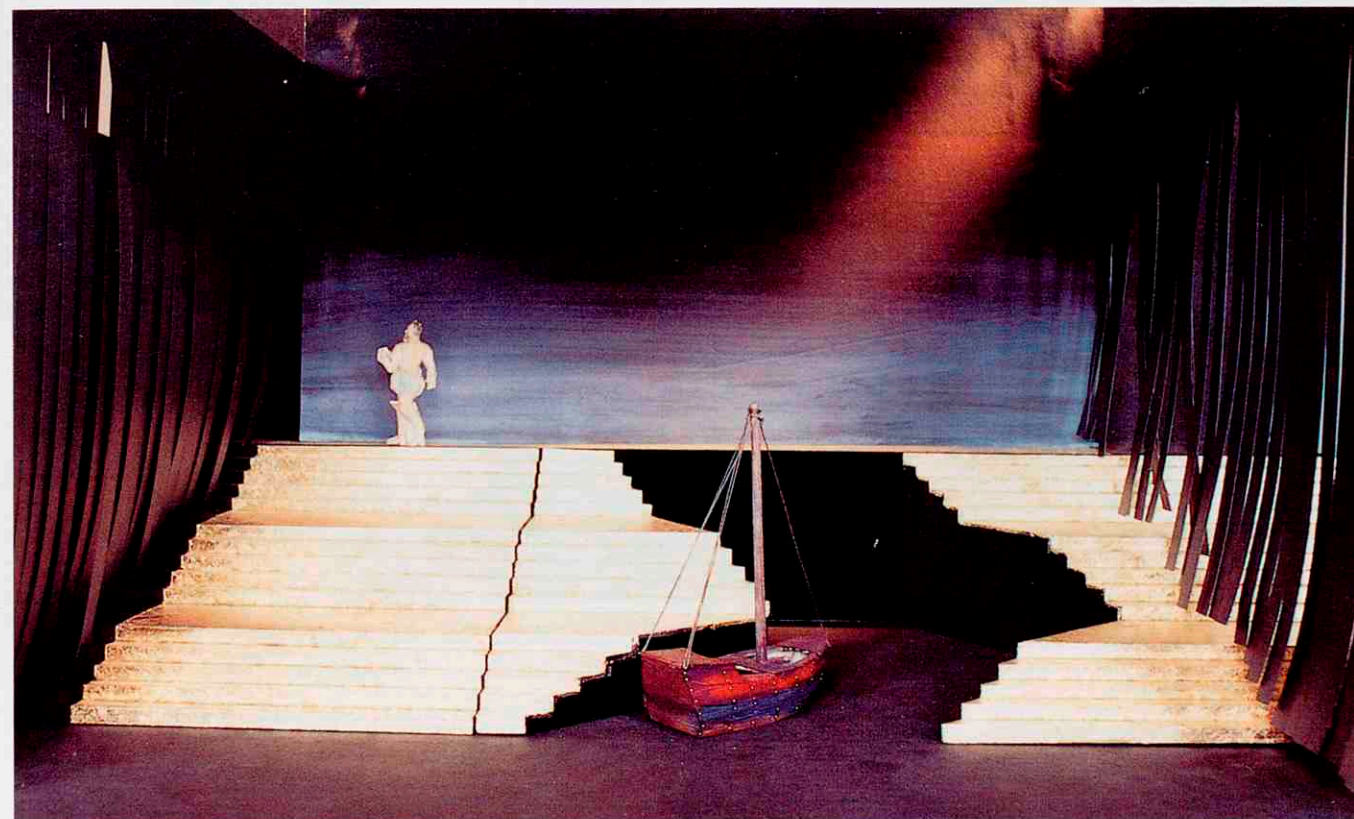
Davant la creixent, frenètica, displicència del seu amic, Maragall es considerà obligat a redreçar-se.

—Doncs miri, Pijoan—digué—. En el *Rigoletto* hi ha un drama, sí senyor, un drama...».

Josep Pla broda l'anècdota: la creixent irritació escandalitzada de Pijoan, primer; la seguretat i la contundència amb què Maragall argumenta, després. Pijoan, certament, no creu només que opini diferent de Maragall, és que s'escandalitza com aquell que descobreix una debilitat vergonyant, una apostasia dissimulada per la hipocresia. Una traïció.

Sectarismes

L'escàndol es basa en el fet que, per aquella època, hom s'havia de decantar o per l'italianisme —considerat fàcil, popular i superficial— o pels germànics —valorats com més profunds, amb una

Maqueta de l'escenografia d'Isidre Prunés.

major càrrega intel·lectual i genuïns representants de la música del futur. L'opció era excloent. Irreconciliable. I Maragall professava, com Pijoan, de wagnerià. Exactament, els dos eren membres actius de l'Associació Wagneriana. L'efecte devia ser similar al de descobrir el president de la protectora d'animals en una cacera. Escandalós.

Aquests sectarismes, és clar, tenien com a principal inconvenient, pels addictes a Wagner, el de tenir moralment prohibit l'accés —excepte, pel que sembla, Maragall— a les infinites satisfaccions que produeix una bona ària de Giuseppe Verdi. Un càstig realment excessiu per a un personal tan encantadorament militant, progressista i entusiasta com els nostres wagnerites. Modes.

No tothom badava. Richard Strauss, per exemple, dedicà (1894) el seu *Guntram* —tan wagnerià!— a Verdi. I quan, el 1902, Toscanini decidí de dirigir un *Trovatore* hi hagué escàndol —«que Toscanini s'hagués proposat desenterrar aquella vella mòmia... jus-

RIGOLETTO

Opera en cuatro actos, libretto de F. M. Piave, música de Giuseppe VERDI

Esta ópera fue estrenada en Venecia el 11 de marzo de 1851, y en el Liceo el 3 de diciembre de 1853; habiendo sido en 298 y última representación, antes de las de la presente temporada, la del 18 de diciembre de 1950.

REPARTO

El Duque de Mantua	Gianni POGGI
Rigoletto	Aldo PROTTEI
Gilda	Antonietta PASTORI
Spasaforte	Luis CORBELLA
Maddalena	Rosario GÓMEZ
Giovanna	Josefina NAVARRO
El Conde Monterone	Alberto ALBERTINI
El Conde Ceprano	Juan SUÑE
La Condesa Ceprano	M. ^a Teresa PUJOLA
Marullo	Juan RICO
Borsa	Vittorio PANFIANO
Un paje	M. ^a Teresa CASABELLA

Cortineros, damas, guardias, pajes, criados, etc.

Coro general: Cuerpo de baile

Maestro Director: ANGELO QUESTA

Regidor de escena: Augusto CARDI

Maestro de Coro: Vittorio BARBIERI

Coreógrafo y Maestro de baile: Juan MAGRINÁ

Decorados: Actos 1.º y 3.º de Ramón Batlle. Acto 2.º de J. Castells y Acto 4.º de Sormani de Milán.

Vestuario de H. Cornejo, de Madrid. Muebles: Miró.

Programa de la temporada 1954-55.

RIGOLETTO

Opera en cuatro actos, libretto de F. M. Piave, música de Giuseppe VERDI

Esta ópera fue estrenada en Venecia el 11 de marzo de 1851, y en el Liceo el 3 de diciembre de 1853; habiendo sido su 298 y última representación antes de las de la presente temporada, la del 30 de noviembre de 1954.

REPARTO

El Duque de Mantua	Gianni POGGI
Rigoletto	Ugo SAVARESE
Gilda	Gianna D'ANGELO
Spasaforte	Giuseppe MODESTI
Maddalena	Rina CORSI
Giovanna	Josefina NAVARRO
El Conde Monterone	Juan RICO
El Conde Ceprano	José Manuel BENTO
La Condesa Ceprano	M. ^a Teresa PUJOLA
Marullo	Luis M. ^a ANDREU
Borsa	Ramón de LEON
Un paje	M. ^a Teresa CASABELLA

Cortineros, damas, guardias, pajes, criados, etc.

Coro general: Cuerpo de baile

Maestro Director: NINO VERCHI

Regidor de escena: Pablo CIVIL

Maestro de coro: Gaetano RICCITELLI

Coreógrafo y maestro de baile: Juan MAGRINÁ

Maestro apuntador: Ángel ANGLADA

Decorados: Actos primero, tercero y cuarto de Ramón Batlle. Acto segundo de J. Castells

Vestuario de H. Cornejo, de Madrid. Muebles: Miró.

Programa de la temporada 1957-58.

tament Toscanini, el progressista, el campió dels wagnerians, el que havia aconseguit un triomf tan gran amb *Tristany!*...», escrivia Sacchi— però l'escàndol assenyala l'inici de la normalitat. Els anys vint —els de la «Verdi Renaissance»— l'afermà. Ara —encara que les espècies sectàries no s'extingeixin fàcilment— costa trobar exemplars que militin contra Verdi i costa imaginar-se que hi hagué un temps en què algú mirava amb suficiència aquesta música. Per no ser Wagner. Com si un verd realment bonic pugui ser qüestionat perquè no és vermell. Per no parlar-ne més adduiré la sentència d'un advocat impecable —poc verdià, per entendre'ns— com Stravinsky.

Stravinsky, en efecte, va escriure a la seva *Poètica musical*: «Ho sento, però sostinc que hi ha més substància i més invenció autèntica a l'ària de "La donna è mobile", per exemple, en la qual aquesta societat no ha pogut veure més que una deplorable facilitat, que en la retòrica i les vociferacions de la *Tetralogia*». És de suposar que Stravinsky no parlava seriosament quan menystenia Wagner —tota una provocació per al públic de Harvard al qual adreçà (1939-1940) les sis conferències editades amb el nom de *Poètica musical*— però feia bé a vindicar «La donna è mobile». Naturalment.

Forma dramàtica

Però la resposta de Maragall mereix un altre comentari: té la partitura i la té sobre el piano cosa que deu voler dir que li agrada tant que, de tant en tant, fins i tot la toca, però defensa l'obra apel·lant al valor dramàtic del text: «En el *Rigoletto* hi ha un drama, sí senyor, un drama...». No es difícil interpretar-ho: elogia l'obra, no només la partitura. Li agrada —globalment— *Rigoletto*. Viu la música com a part de la llengua del drama.

Fa bé, perquè l'obra de Victor Hugo —*Le Roi s'amuse*— que correspon, fil per randa, al llibret del *Rigoletto* de Piave, té, certament, interès. Té un evident interès històric —pel judici polític a què fou sotmesa l'obra, i pel seu caràcter simptomàticament romàntic— però el té sobretot literari: perquè Hugo creà, en el seu Triboulet (el *Rigoletto*, de Piave) un personatge realment impressionant. Més complex i més ric —psicològicament i moralment— que

«El drama romàntic demanava a crits la seva transposició musical. Els seus caràcters inversemblants i els seus arguments artificials semblaven destinats a la música, encara que Victor Hugo ho descobrís massa tard i s'indignés sovint de la "musicació" dels seus drames»

RICHARD OLIVER

Aldo Protti (Rigoletto) al Liceu la temporada 1954-55.

Gianna d'Angelo (Gilda) i Gianni Poggi (Duc) al Liceu la temporada 1957-58.

el seu precedent, el Quasimodo de *Notre-Dame de Paris*, escrit (1831) just un any abans de *Le Roi s'amuse*.

El mateix Victor Hugo, en intentar explicar *Le Roi s'amuse*, hi trobà, successivament, temes diferents: «el seu vertader tema és la maledicció» assegura al pròleg de *Le Roi s'amuse*, mentre que al pròleg de *Lucrecia Borgia* (1833) considerà que «un sentiment sublim —fa referència a la paternitat— transformarà, als vostres ulls, un ésser envilit... En el fons això és el que és *Le Roi s'amuse*». I és possible observar, encara, en el drama, aquella impossibilitat de sostenir l'esquizofrènia moral —angèlic a casa, satànic a la cort— que és un tema reiterat, amb estils molt diferents, per algunes obres de la segona meitat del segle XIX com *Crim i càstig* (1866) de Dostoievski o —tan diferent d'aquella— *El retrat de Dorian Gray* (1891) d'Oscar Wilde. En darrer terme una complexitat temàtica que dota al text d'una inequívoca qualitat.

Encara un darrer, i singular, text ho confirma: «l'argument de *Rigoletto* és gran, immens, i hi ha un caràcter que és una de les més grans creacions del teatre de tots els països i de totes les èpoques». La singularitat d'aquesta afirmació consisteix en el fet que és del mateix Verdi, la qual cosa demostra l'admiració del músic pel

RIGOLETTO
 Opera en cuatro actos, libreto de F. M. Piave, música de Giuseppe VERDI

Esta ópera se estrenó en Venecia el 11 de marzo de 1851, y en el Liceo el 3 de diciembre de 1853; habiendo sido su 301 y última representación antes de las de la presente temporada la 8 de diciembre de 1957.

REPARTO

El Duque de Mantua	Alfredo KRAUS
Rigoletto	Raimundo TORRES
Gilda	Gianna D'ANGELO
Sparafucile	Ferruccio MAZZOLI
Magdalena	Lola PEDRETTI
Giovanna	Josefina NAVARRO
El Conde Monterone	Juan RICO
El Conde Ceprano	Eduardo SOTO
La Condesa Ceprano	Maria Teresa PUJOLA
Marsillo	José Manuel BENTO
Borsa	José FARRE
Un Paje	Maria Teresa CASAVELLA

Cortesanos, damas, guardias, pajes, criados, etc.
 Coro general Cuerpo de baile

Maestro Director: NINO VERCHI
 Regidor de escena: Domenico MESSINA
 Maestro de coro: Gaetano RICITELLI
 Coreógrafo y maestro de baile: Juan MAGRINA
 Maestro apuntador: Angel ANGLADA
 Decorados de Ramón Batlle Gordó.
 Vestuario de H. Cornejo de Madrid. Muebles: Miró.

Alfredo Kraus al programa de la temporada 1958-59.

RIGOLETTO
 Opera en cuatro actos, libreto de F. M. Piave, música de Giuseppe VERDI

Esta ópera se estrenó en Venecia el once de marzo de 1851, y en el Liceo el tres de diciembre de 1853; habiendo sido su 304 y última representación antes de las de la presente temporada la del día catorce de diciembre de 1958.

REPARTO

PERSONAJES	INTERPRETES
El Duque de Mantua	Gianni RAIMONDI
Rigoletto	Dino DONDI
Gilda	Tina GARFI
Sparafucile	Giovanni FOIANI
Magdalena	Montserrat APARICI
Giovanna	Josefina NAVARRO
El Conde Monterone	Juan RICO
Marsillo	José M. BENTO
Borsa	Diego MONJO
El Conde Ceprano	Eduardo SOTO
La Condesa Ceprano	Carmen RIGAY
Un Paje	M ^a Teresa CASABELLA

Cortesanos, damas, guardias, pajes, criados, etc.
 Maestro Director: MANNO WOLF-FERRARI
 Regidor de escena: Domenico MESSINA
 Maestro de coro: Ricardo BOTTINO
 Coreógrafo y maestro de baile: Juan MAGRINA
 Maestro apuntador: Angel ANGLADA
 Coro General Cuerpo de baile
 ORQUESTA SINFONICA DEL GRAN TEATRO LICEO
 Decorados de Ramón Batlle Gordó.
 Vestuario de H. Cornejo de Madrid Muebles: Miró

Temporada 1960-61.

drama. Però Verdi, a més, considerà que la seva música —la de *Rigoletto*— era indissociable de l'específica forma dramàtica del text d'Hugo. Que alterar aquest, inutilitzava l'altra. Exactament això.

En un determinat moment Verdi confessà a Piave —just durant les negociacions amb la censura de Venècia que dugueren Piave a proposar unes modificacions del llibret que feien perillar la integritat dramàtica del text de Victor Hugo— que trobava «bellíssim el personatge, exteriorment tan deforme i ridícul i tan apassionat i ple d'amor en el seu interior... drama original, vigorós,...». «Precisament jo mateix —afirma solemnement Verdi— vaig elegir aquest tema per totes les seves qualitats i, si es perden aquests trets originals, jo no puc escriure la música. Se'm dirà que les meves notes també poden anar bé amb aquest drama —fent al·lusió al drama aigualit que, traint Hugo, se li presentava— però jo responc que no comprenc aquest raonament i dic francament que les meves notes, bones o dolentes, no les escric mai per casualitat, i procuro dotar-les sempre d'un caràcter propi». És a dir, el que correspon al drama que l'ha inspirat.

El text és impecable perquè Verdi adverteix que ha creat la música per a un text, que ell considera valuós, i que «si es perden aquests trets originals, jo no puc escriure la música» i ho argumenta: «les meves notes, bones o dolentes, no les escric mai per casualitat», sinó per a una situació dramàtica precisa, sense la qual la música perd força i sentit. I si Verdi creà *Rigoletto* així, sembla recomanable escoltar-lo de la mateixa manera.

El mateix Verdi quan era espectador de la seva obra actuava així. Gilles de Van cita l'elogi (1877) que Verdi dedicà a la Gilda —Adelina Patti— que estrenà *Rigoletto* a Londres i en el qual, escriu Gilles de Van, «curiosament... el seu record no es dirigeix a l'execució vocal (que, d'altra banda, era considerada perfecta) sinó a la manera com, en l'escena que precedeix el quartet de l'acte III, quan el seu pare li mostra el seu amant a la taverna, li diu "I tu encara l'estimes?" i ella respon "l'estimo..."». És a dir a un moment d'intensitat dramàtica amb un, molt lleu, suport musical: «No hi ha cap expressió —escriu Verdi— que pugui expressar l'efecte sublim d'aquest mot dit per ella». L'anècdota demostra que per a Verdi l'expressió dramàtica era essencial. Que no hi havia *Rigoletto*

Gianni Raimondi (Duc) al Liceu la temporada 1960-61.

RIGOLETTO
 Opera en 4 actos, libreto de F. M. Piave, Música de Giuseppe VERDI

Esta ópera se estrenó en Venecia el 11 de marzo de 1851, y en el Liceo el 3 de diciembre de 1853; habiendo sido su 304 y última representación, antes de las de la presente temporada la del día 8 de diciembre de 1960.

PERSONAJES

El Duque de Mantua	Juan ONCINA
Rigoletto	Piero CAPPUCCELLI
Gilda	Margarita GUGLIELMI
Sparafucile	Alfonso MARCIANO
Magdalena	Montserrat APARICI
Giovanna	Martina LACALLE
El Conde Monterone	Juan RICO
Marsillo	Vicente SAREINERO
Borsa	Diego MONJO
El Conde Ceprano	Eduardo SOTO
La Condesa Ceprano	Maria GARCIA
El Paje	M ^a Teresa CASABELLA

Cortesanos, damas, guardias, pajes, criados...
 Coro general Cuerpo de baile

Ballerinas Solistas:
 Angeles Tosi - Annelise Petit - Alberto Tort - Emilio Orellana - Alfonso Rovito
 Maestro Director: OTTAVIO ZINNO
 Regidor de Escena: Oscar SAXIDA-SASSI
 Coreógrafo y Maestro de Baile: Juan MAGRINA
 Maestro de Coro: Riccardo BOTTINO
 Maestro Apuntador: Angel ANGLADA
 Ayudante del Regidor de Escena: Diego MONJO
 Orquesta Sinfónica del Gran Teatro del Liceo
 Decorados de Mischa Scandola realizados por Sormani de Milán.
 Vestuario de Peris Hoos. Muebles: Miró

Temporada 1964-65.

si no s'entenia la música en el drama. Indissociablement. Observem-ho.

Graus de comprensió

Quan el duc de Màntua —el tenor líric que interpreta aquest personatge— canta «La donna è mobile», el públic s'estremeix. S'emociona. Hi ha alguna cosa, en aquesta emoció, de la pietat i del sadisme amb què es contempla el risc circenc del tenor que ha d'encarar-se, impertèrrit, al *Si* que l'espera, amenaçador, a la fi de l'ària. És un primer grau de comprensió de l'ària. Discret.

Però és evident que l'emoció preferent consisteix a escoltar la

RIGOLETTO

Òpera en quatre actes.
Llibret de F. M. Piave
Música de Giuseppe VERDI
Fins aleshores se estrenà en Venècia el 11 de març de 1851 i en el Liceu el 2 de desembre de 1922. Habent-se cantat un 170 i cinquena representació, abans de la de la present temporada, la del 22 de novembre de 1964.

REPARTO

El Duque de Mantua	Jaume ARAGALL
Rigoletto	Manuel AUSENSI
Gilda	Suna KORAT
Spasafucile	Enric FISSORE
Magdalena	Montserrat APARICI
Giovanna	Pilar TORRES
Conde de Monterone	Juan RICO
Marullo	Raül MONTERO
Matteo Borsa	Gabriel DE JULIS
Conde de Ceprano	Juan THOMAS
Condesa de Ceprano	Carmen RIGAY
Un paje de la Duquesa	M ^a Teresa CASABELLA

Coro general, dames, gaiteris, pajes, criados, etc.

Coro general
Cuerpo de Baile

Música Director: **FRANCO FERRARI**
Regidor de Escena: **Enric FRIGERIO**
Maestro de Coro: **Ricardo BOTTINO**
Maestro Apuntador: **Angel ANGLADA**
Coreógrafo y Maestro de Baile: **Juan MAGRIÑA**

Decorados de Glicerio Becher, realizados por Soriano, de Miola
Vestuario de Pita Hoon.
Muebles: Miró

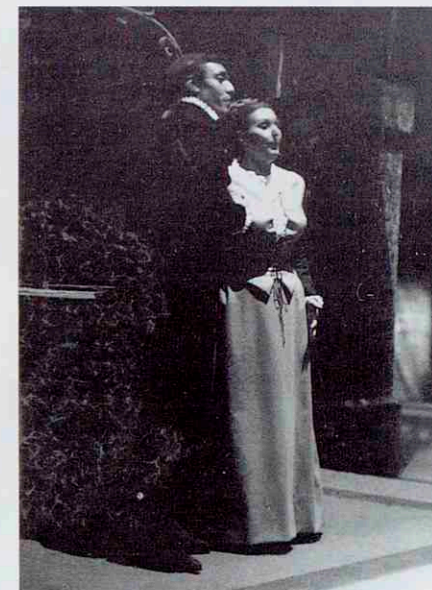

Manuel Ausensi (Rigoletto).
Suna Korat (Gilda) i Jaume Aragall
(Duc) al Liceu. Temporada 1966-67.

fascinant potència d'una melodia que entusiasma. I que entusiasma perquè té un dibuix melòdic singular que Verdi manté — valent— fins a la conclusió. Gilles de Val explica, en part, aquesta bellesa de «La donna è mobile» quan assegura que «pocs músics ataquen les seves melodies amb tanta franquesa i netedat com ho fa Verdi (...) i és a *Rigoletto* de tota manera, a “La donna è mobile”, on es troba el més bell exemple d'aquest atac brutal i sobtat sobre el temps fort després d'una cesura de silenci que separa l'acord de dominant de l'acord de tònica». Una ària que, musicalment, fascina perquè Verdi la sosté, fins a la conclusió, vital, alegre, contagiosa i potent. Admirable. És el segon grau de comprensió. Només la música.

M'agradaria fer notar, però, que la percepció d'aquesta bellesa musical es transforma —es potencia i s'enriqueix— quan hom la percep en relació al text literari. En aquest cas, exactament, integrada en una situació dramàtica caracteritzada pel brutal contrast que es produeix entre el cinisme del duc que afirma, menyspreativament, que «la dona és inconstant i voluble», precisament quan ell ha anat a una mena de bordell, i la fidelitat, sense reserves, de Gilda (present a l'escena), que «ha estat educada en la innocència, la fe i el pudor», i actua des de la predisposició a sacrificar, per fidelitat, fins i tot la pròpia vida. Escoltar de la boca del senyor hedonista, frívol i prepotent el menyspreu per la inconstància de la fidelitat femenina és irritant i cruel: estremeix.

La mateixa melodia adquireix, aleshores, una informació nova: més complexa i més intensa. De la mateixa manera que el text, sense la música, s'empobriria. El mateix Victor Hugo ho sabia, i —malgrat la seva còlera en veure el seu argument utilitzat per Verdi sense qui se li reconegués, a cap efecte, l'autoria— declarà que sentia enveja dels recursos expressius de l'òpera que ell valorava especialment en el quartet que segueix a aquesta escena i en el qual es fan més explícits els matisos i contrastos que he apuntat: «si en les meves obres em fos possible de fer que quatre personatges parlessin alhora, i aconseguir que el públic n'entengués les paraules i els sentiments, aconseguiria exactament el mateix efecte». És a dir, un efecte —una informació— millor.

RIGOLETTO
DE GIUSEPPE VERDI

REPARTO:

Personajes	Interpretados
El Duque de Mantua	JAUME ARAGALL
Rigoletto	MANUEL AUSENSI
Gilda	MARGHERITA RINALDI
Spasafucile	DIMITRI NABOKOFF
Magdalena	MARISOL LACALLE
Giovanna	CLOTILDE MIRO
El Conde de Monterone	ENRIQUE SERRA
Marullo	JUAN GALINDO
Matteo Borsa	DIEGO MONJO
El Conde de Ceprano	EDUARDO SOTO
La Condesa de Ceprano	MAISA MARVEL
Un visir	RAFAEL CAMPOS
Un paje de la Duquesa	ROSA M ^a ISAS

Coro general Cuerpo de Baile

Primeros bailarines: ELISABETH BONET, CRISTINA GUINJOAN, FERNANDO LIZUNDIA

MAESTRO DIRECTOR VALENTINO BARCELLESI
DIRECTOR DE ESCENA DARIO DALLA CORTE
MAESTRO DE CORO RICCARDO BOTTINO
MAESTRO APUNTADOR ANGEL ANGLADA
COREOGRAFO Y MAESTRO DE BAILE JUAN MAGRIÑA

Orquesta Sinfónica del Gran Teatro del Liceo
Decorados de Dano Dalla Corte
Vestuario de Pita Horman Muebles Miró

Maria Luisa Cioni i Margherita Rinaldi (Gilda), Nicolae Herlea (Rigoletto) i Jaume Aragall (Duc) al Liceu. Temporada 1968-69.

Tant aporta la música al drama de *Rigoletto* —com a qualsevol òpera, d'altra banda— que l'elogi de Victor Hugo a la música de Verdi s'aplica a una òpera que havia reduït els 1600 versos de *Le Roi s'amuse* a, en el llibret de Piave, només 714. La informació que es perd en text es compensa —i molt, en el cas de Verdi— amb la música.

«Hi ha un drama»

Una polèmica antiquíssima i artificial ha qüestionat la primacia de la música o del text en l'art de l'òpera. La resumia Richard Strauss a Joseph Gregor en una carta del 12 de maig de 1939: «Primer la paraula i després la música (Wagner), o primer la música i després la paraula (Verdi), o només la paraula, sense música (Goethe) o només música, sense paraula (Mozart)». Però al *Rigoletto* —i a l'òpera, sempre— una és pobra sense l'altra. Tenia raó Maragall quan identificava la partitura de *Rigoletto* amb un drama. Perquè ho és. Així creà l'òpera Verdi, integrant, indissociablement, el text a les melodies. I així cal escoltar-la ■

RAMON PLA I ARXÉ

Una òpera problemàtica

Rigoletto s'estrenà a Venècia el 1851 i arribà al Liceu dos anys després. Des d'aleshores s'ha representat 336 vegades amb protagonistes com Felice Varesi, Riccardo Stracciari, Mattia Battistini, Titta Ruffo, Carlo Galeffi, Apollo Granforte, Gino Bechi, Piero Cappuccilli, Manuel Ausensi, Cornell MacNeil, Matteo Manuguerra i Leo Nucci.

Figurí d'un cortesà (Isidre Prunés)

Pàgina següent:
Joan Pons (Rigoletto) al
Metropolitan Opera de Nova York.

Els problemes que acompanyarien tota la gènesi de l'òpera *Rigoletto* ja tenien il·lustres precedents en l'obra en què havia estat inspirada. *Le Roi s'amuse* de Victor Hugo, en efecte, estrenada l'any 1832, tingué una primera representació accidentada. Els actors estaven nerviosos perquè corrien veus que aquell mateix dia Louis Philippe havia patit un atemptat al Pont Royal i van ensopegar més del compte en els diàlegs. Ja no tindrien ocasió de fer-ho millor: les autoritats van considerar que no estaven

«El paper de Gilda és ingrati i molt difícil. És una ingènua, cada frase de la qual és un terrible parany vocal. A més, la pobra sembla un sandvitx enmig de dos homes vibrants de gran personalitat. Era impressionant el nombre de Rigolettos que hi havia a l'època (...). Encara que Galeffi era qui millor cantava el paper — a La Scala, a l'ària hi havia autèntica electricitat— ningú no m'emocionava tant com *Viglione Borghese*. La seva barreja de fúria contra el duc i tendresa per mi m'emocionava cada nit. *Riccardo Stracciari* també era extraordinari, però m'agradava més com el *Germont* de La Traviata (...). *Bechi, Armando Borgioli i Mario Basiola* també van ser *Rigolettos* de gran qualitat, cadascun amb una caracterització molt personal»

ADELAIDE SARACENI

les coses com per tractar en escena de possibles magnicidis i en prohibiren la resta de representacions. Hugo, però, aconseguiria de fer imprimir el text, que ràpidament assolí una certa difusió: era allò que «s'havia de llegir». I un dels qui ho van fer va ser Verdi.

Ja al 1849, el compositor inclou *Le Roi s'amuse* entre els arguments possibles de cara a futures òperes. La seva primera intenció fou la d'encarregar el llibret a Cammarano, poeta habitual del San Carlo de Nàpols, i així ho manifestà a Vincenzo Flauto, l'empresari. La resposta del llibretista no trigaria gaire a arribar: «Ja he llegit *Le Roi s'amuse*. I la censura?». L'observació no era inoportuna: l'any abans la monarquia era enderrocada a França per segona vegada i una onada de liberalisme envaïa Europa, amb la natural alarma dels règims absolutistes que dominaven els estats italians.

No seria, però, Nàpols la ciutat destinada per a l'estrena. Quan, el mes d'abril de 1850, Verdi signà un contracte amb La Fenice per una òpera nova, és a Piave, llibretista vinculat al teatre venecià, a qui s'adreçarà tot proposant-li l'argument francès: «Malgrat que serà difícil de trobar quelcom millor que *Gusmano il buono*, tinc pensada una altra obra que, si la policia l'autoritza, podríem convertir en una de les més grans creacions del teatre modern. I qui sap? Si han permès l'*Ernani*, per què no haurien de permetre aquesta?».

Verdi va convocar tot seguit Piave a Busetto per tal de començar el plantejament de la nova òpera, que de primer antuvi havia de dur el títol de *La maledizione di Vallier*, aviat reduït a *La Maledizione*. No era aquella una època fàcil per al compositor: ocupat encara amb *Stiffelio*, que estrenaria el novembre següent al Teatro Grande de Trieste, patia de problemes digestius i es disposava a trencar definitivament amb els seus pares, enmig de l'hostilitat de la gent del poble, que no entenia que el seu «Peppino», que havia enviat els pares a Sant'Agata arran d'instal·lar la Strepponi al Palazzo Cavalli, els volgués treure també del casalot rural. De tornada de Trieste, el novembre de 1850, Verdi i Piave arribaren a Venècia amb la intenció d'activar els permisos per part de les autoritats austríaques. El dia 21 arribava la temuda notícia: el llibret no seria aprovat. Els arguments delsensors inclouen algunes curiositats. Eren aquests:

Primera representació de la òpera en quatre actes, llibret de Francesco M. Piave, música de Giuseppe Verdi.

Esta òpera se estrenó en el Teatro La Fenice, de Venècia, el 11 de marzo de 1851 y en el Liceo el 3 de noviembre de 1853. Revisada en 1877 y última representación, actuó de las de la presente Temporada, el día 14 de noviembre de 1971.

Esta òpera se estrenó en el Teatro La Fenice, de Venècia, el 11 de marzo de 1851 y en el Liceo el 3 de noviembre de 1853. Revisada en 1877 y última representación, actuó de las de la presente Temporada, el día 14 de noviembre de 1971.

RIGOLETTO

El Duque de Mantua: CARLO BERGONZI
 Rigoletto: CORNELL MAC NEIL
 Gilda: EILEEN SHELLE
 Sparafucio: HARRY DWORCHAK
 Madama: MABEL ROMERO SANGALLI
 Giovanna: M. CRISTINA HERRERA
 El Conde de Monterone: ENRIQUE SERA
 Marfisi: JOHN G. SPIRO
 El Conde de Ceprano: JOSE M. CABELLO
 La Condesa de Ceprano: EDUARDO SOTO
 Lila Viperi: AMELIA VERGA
 Paje de la Duquesa: RAFAEL CAMPOS
 M. CARMEN HERNANDEZ

Coro General: Coro de Baile
 Balletines: Asunción AGUIADE y Alfonso BOVRA
 Primera bailarina: Angeles AGUIADE
 Balletinas solistas: Elena BONET, Carmen CAVALLER y Guillemina COLL

Mezcla Director: INO SAVINI
 Director de Escena: ENRICO FRIGERIO

Estreno absoluto de los decorados y vestuario, bajo bocetos y figuritas de ATTILIO COLONNELLO realizados para este Gran Teatro gracias al patrocinio de «THE CORTESI FOUNDATION» de CINCINNATI, OHIO, U.S.A.

Mezcla de Coro: RICCARDO BOTTINO
 Coreógrafo y Maestro de Baile: JUAN MAGRINA
 Maestro Apoyador: JOAN DONNEMANN

Realización de los decorados: Vito de Libero y Micol de Madori, y la parte escénica de los mismos a cargo de la brigada de escenografía de este Gran Teatro, bajo la dirección de los señores Angeles Aguiade y Carmen Cavaller. Vestuario: Amelia Bonnet, de Barcelona, y Julia González, de Madrid.

Los decorados de esta ópera en el momento de la obra han sido anteriormente exhibidos por «Jury's Stage» la organización oficial del primer acto ha sido verificada por oficiales de la Gran Opera.

NOTA: — Al igual que se realiza en los grandes teatros de ópera de Italia, como de ahora en adelante se realizará en este Gran Teatro, en la presente representación de «Rigoletto» se instalará en su primer acto un ballet-ballet en la Ópera de la ópera en «Cuatro Vies» «Luz».

ORQUESTA SINFÓNICA DEL GRAN TEATRO DEL LICEO

18 FORTANTE: Repetidamente interpretado, la misma ópera Mabel Romera Sangalli, el papel de Madama será interpretado por JOYCE BLACKMAN.

Temporada 1971-72. Josep Carreras i Carlo Bergonzi cantaren el paper del duc de Mantua, Cornell MacNeil va interpretar el rol titular.

1. Es presentava un rei com a personatge negatiu.
2. La dolenteria acabava triomfant.
3. El fet que Diana de Poitiers, la filla del Senyor de Saint-Vallier —el de la maledicció— es donés al rei per tal de salvar la vida al seu pare, era una situació excessivament brutal.
4. Quan Triboulet escridassa els cortesans que han raptat la seva filla Blanche ho fa amb aquestes paraules: «Les vostres mares es lliuraren a llurs lacais. Sou tots uns bords!». Era una violència excessiva.
5. El sac de l'últim acte era un detall lleig i de mal gust.
6. La mort voluntària de Blanche no es blaslava com a pecat i no compareixia cap sacerdot per a administrar-li els sagraments.
7. L'escena de la clau era massa ofensiva. En la redacció primitiva del llibret, quan Blanche s'adona, a Palau, que el seu «estudiant» és, en realitat, el Rei, fuig per la primera porta que troba i es tanca per dins. La cambra, però, és justament l'alcova del Rei i aquest, tot rient, mostra la clau a la seva mà estesa i obre sense dificultat.

En aquesta darrera objecció cal observar que la clau té una simbologia ben precisa en la parla popular italiana —*chiave*,

RIGOLETTO

REPARTO

El Duque de Mantua	FLAVIANO LABO
Rigoleto	FRANCO BORDONI
Gilda	MILENA DAL PIVA
Sparafucile	KURT RYDL
Maddalena	MONTSERRAT APARICI
Giovanna	CECILIA FONDEVILA
El Conde de Monterone	JUAN PONS
Marullo	JORGE CEBRIAN
Matteo Borsa	JOSE MANZANEDA
El Conde de Ceprano	JUAN B. ROCHER
La Condesa de Ceprano	MARIA URIZ
Un ujier	FELIX VARGAS
Paje de la Duquesa	M. LUISA CARDONA
Coro General	Cuerpo de Baile

Baillarinas solistas:
MERCEDES NUÑEZ e ISABEL RINCON

Maestro Director	EUGENIO M. MARCO
Director de Escena	ENAYAT REZAI
Maestro de Coro	RICCARDO BOTTINO
Coreógrafo y Maestro de Baile	JUAN MAGRINA
Maestro Apuntador	LOUIS SALEMNO

ORQUESTA SINFONICA DEL GRAN TEATRO DEL LICEO

Decorados: Attilio Colonnello. — Muebles: Miró. — Zapatería y peluquería: Damaret-Valldeperas. — Vestuario, atrezzo y armería propiedad de la Empresa.

Temporada 1975-76.

Representaciones
10, 12 y 14 enero 1979

RIGOLETTO

REPARTO

Gilda	Adriana ANELLI
Magdalena	Montserrat APARICI
El Duque de Mantua	Nicolai GEDDA
Rigoleto	Mateo MANUQUERRA
Sparafucile	Antonio BORRAS
Conde de Monterone	Carlos RIVAS
Caballero Marullo	Manuel GARRIDO
Giovanna	Cecilia FONDEVILA
Matteo Borsa	José RUIZ
Conde de Ceprano	Raúl MONTERO
La condesa	Maria URIZ
Ujier de la corte	Félix VARGAS
Paje de la condesa	Mercedes NUALART

Coro General
Baillarinas Solistas

Maestro Director	Anton GUADAGNO
Director de Escena	Giovanni PETRUZZELLI
Maestro de Coro	Riccardo BOTTINO
Decorados	Attilio COLONELLO
Maestro Apuntador	Jaime TRIBO
Coreografía	Milos RISTIC
Banda Academia Alpa	Dir. José A. RODA BATLLE

Los candelabros y demás adornos de plata han sido aportados graciosamente por Joyería BAGUES.

ORQUESTA SINFONICA
DEL GRAN TEATRO DEL LICEO

Temporada 1978-79.

chiavare— d'òbvies connotacions sexuals, cosa poc paible pels censors. Verdi s'ho prendria a broma: «Aquestes coses són ben senzilles i naturals —escrivia a Piave— perquè com que el Patriarca (de Venècia, s'entén) ja no en pot fruir...».

Verdi i Piave van seguir lluitant, tot i que en l'ofici de la policia se'ls convidava a no fer-ho, i el 9 de desembre aconseguiren que les autoritats aprovessin un nou títol, *Il Duca di Vendôme*, i suggerissin algunes modificacions. Per fi, el 30 d'aquell mes s'arribà al compromís definitiu, reflectit en un document signat per Verdi, Piave i Guglielmo Brenna, secretari del teatre, que precisava que:

1. La localització de l'acció s'havia de canviar. Per comptes de la cort francesa es tractaria d'un estat italià absolutista de poca importància», amb un sobirà fictici.
2. Els noms dels personatges de l'obra original havien de ser canviats.
3. L'escena de la clau seria eliminada.
4. El sac quedava tàcitament permès.
5. Els canvis esmentats obligarien a ajornar la data de l'estrena.

Pel que fa als noms, ja sabem que Blanche es convertí en Gilda, Triboulet en Rigoleto —el sentit de *rigoler* en francès és ben conegut i, a més, s'havia estrenat l'any 1838 una paròdia de l'obra de Victor Hugo amb el títol de *Rigoletti ou le dernier des fous*—, Saltabadil serà Sparafucile (tot i que continuarà essent «borgognone» i no pas «bolognese» o «siciliano»), Maguelonne passa a ser Maddalena i Saint-Vallier, Monterone. Queda el problema del duc de Màntua. Per què Màntua i no Parma, quan ja el mateix Verdi havia suggerit Pier Luigi Farnese? No hi ha cap constància de les raons que ho determinaren així, però ja hi ha hagut qui n'ha tret punta: sembla que el darrer titular de l'Imperi Sacre-Romà, que abdicà l'any 1806, emprava, entre d'altres, el títol de duc de Màntua... però el seu nom dinàstic era Francesc I, com el rei francès protagonista de *Le Roi s'amuse*. Una venjança encoberta, potser, per les bestieses dels censors del Cavaller Gorzkowski, governador militar de Venècia.

Els problemes de *Rigoleto*, que finalment s'estrenaria amb aquest títol, no acabaren aquí. A Bèrgam, en una funció dirigida per Emanuele Muzio, deixeble del compositor, l'espectacle s'hagué

Representaciones
19, 21 noche, 23 tarde diciembre 1979

RIGOLETTO

Melodrama en cuatro actos
Libreto de Francesco Maria Piave
Música de GIUSEPPE VERDI

REPARTO

El Duque de Mantua	UMBERTO GRILLI
Rigoleto	MATTEO MANUQUERRA
Gilda	ADRIANA ANELLI
Sparafucile	ANTONIO BORRAS
Magdalena	MONTSERRAT APARICI
Giovanna	CECILIA FONDEVILA
Conde Monterone	CARLOS RIVAS
Caballero Marullo	VICENTE ESTEVE
Matteo Borsa	JOSE RUIZ
Conde de Ceprano	RAFAEL CAMPOS
Condesa Ceprano	FRANCISCA ROIG
Ujier de la Corte	FELIX VARGAS

Maestro Director	GIUSEPPE MORELLI
Director de Escena	DIEGO MONJO
Maestro de Coro	RICCARDO BOTTINO
Maestro Apuntador	JAIME TRIBO
Coreografía	MILOS RISTIC
Baillarinas solistas	MARTA GERRERO
	MERCEDES NUÑEZ

Coro General

Cuerpo de Baile

Decorados	ATTILIO COLONELLO
Peluquería	DAMARET
Muebles	ALMIRALL

VESTUARIO, ATREZZO Y ARMERIA PROPIEDAD DE LA EMPRESA
Los candelabros y demás adornos de plata han sido aportados graciosamente por Joyería BAGUES

ORQUESTA SINFONICA
DEL GRAN TEATRO DEL LICEO

Violín concertino Néstor EIDLER

Adriana Anelli (Gilda), Matteo Manuguerra (Rigoleto), Montserrat Aparici (Maddalena) i Umberto Grilli (Duc de Màntua) al Liceu.
Temporada 1979-80.

d'aturar després del segon acte davant l'hostilitat del públic i ja no es representà més aquella temporada. Al regne de Nàpols i als Estats Pontificis l'òpera es representà amb títols tan curiosos com *Lionello*, *Viscardello* o *Clara di Perth*. Aquesta batalla sí que la va perdre Verdi, que sempre havia insistit que la cosa important era justament el fet de la maledicció d'un cortesà al seu rei, i tant és així que a la conclusió de l'obra, en el punt on el Triboulet original gemega «J'ai tué mon enfant!», Verdi fa exclamar al seu Rigoleto «Ah! la Maledizione».

Verdi treballà en la partitura tot el mes de gener i part de febrer de 1851 i arribà a Venècia a mitjan febrer per tal de començar els assaigs a piano mentre acabava l'orquestració. L'estrena, l'11 de març de 1851, fou un èxit esclatant. En foren intèrprets principals Raffaele Mirate (Duc), Felice Varesi (Rigoleto) i Teresa Brambilla (Gilda). D'aleshores ençà mai no ha deixat de representar-se, amb problemes o sense, i ja no tant per raons de censura sinó pel compromís que representa per als intèrprets, incrementat per les dificultats de les *puntature* afegides per la tradició. Al Liceu ha estat

 RIGOLETTO	
<i>Decoracions:</i> Ferruccio Villagrossi, realitzades per Sormani (Milà)	
<i>Vestuari:</i> Pier-Luciano Cavallotti, realitzat per Arrigo (Milà)	
<i>Atrezzo:</i> Rancati - Cornaredo (Milà)	
<i>Il duca di Mantova</i>	Alfredo Kraus (dies 7, 11, 15) Pietro Ballo (dies 9-13)
<i>Rigoletto</i>	Leo Nucci
<i>Gilda</i>	Adriana Anelli
<i>Sparafucile</i>	Alfredo Zanazzo
<i>Maddalena</i>	Montserrat Aparici
<i>Giovanna</i>	Cecilia Fondavila
<i>Il conte di Monterone</i>	Stefano Palatchi
<i>Marullo</i>	Vicenç Esteve
<i>Matteo Borsa</i>	Conrad Gaspa
<i>Il conte di Ceprano</i>	Pablo Pascual
<i>La contessa</i>	M ^o Angels Sarroca
<i>Paggio della duchessa</i>	M ^o Antonia Martín Regueiro
<i>Director d'Orquestra</i>	Romano Gandolfi
<i>Director d'Escena</i>	Giuseppe de Tomasi
<i>Director del Cor</i>	Vittorio Sicuri
<i>Mestre adjunt del Cor</i>	Miquel Ortega
<i>Coreògrafa</i>	Assumpta Aguadé Cos de Ball
ORQUESTRA SIMFÒNICA I COR DEL GRAN TEATRE DEL LICEU	

Temporada 1986-87.

sempre una de les obres més estimades pel públic d'ençà de la seva estrena l'any 1853 —exactament el 13 de desembre, poc més de dos anys després de l'estrena absoluta— a càrrec d'Amalia Corbari, Ettore Irfre i Antonio Superchi, amb la direcció del mestre Gabriel Balart. Recordar els noms d'alguns dels seus principals intèrprets a casa nostra ens permetrà copsar la transcendència d'aquest títol verdian en els annals liceistes, amb 336 representacions assolides fins ara.

Si la temporada 1853-54, en què va tenir lloc l'estrena, se'n feren vint-i-cinc representacions (aleshores no venia d'una!), a la següent encara es va donar vuit vegades, amb Felice Varesi, el seu creador. De la primera etapa dels *Rigolettos* liceistes cal recordar que va ser la darrera obra representada al teatre abans del primer incendi i que, ja en el Liceu reconstruït, s'hi registrà la participació, certament ocasional —compartí el rol amb dos altres tenors la temporada 1862-63— del gran tenor Mario (Giovanni Matteo Mario, Cavaliere di Candia), ja en la seva etapa de maduresa. Grans noms del segle passat foren els del refinat baríton anglès Charles Santley, el del gran Roberto Stagno (el primer Turiddu) i el del istrià Giuseppe Kaschmann (Kasman) que la temporada de primavera del 1881 la cantà al costat del mític Angelo Masini. Aquest tenor repetiria paper els anys 1883 i 1885, sempre en temporada de primavera, i al cicle d'hivern corresponent a 1886-87. Alessandro Bonci tancaria pràcticament el cens la temporada 1898-99. Victor Maurel ho féu amb el de barítons el 1885.

La gran explosió d'intèrprets eminents d'aquesta òpera, però, es produeix al segle actual. Ja la primavera de 1904 Enrico Caruso fa la seva presentació a Barcelona (20 d'abril) amb l'obra verdiana i cinc dies més tard el seu comiat en la segona i última representació del mateix títol. S'ha parlat tant del dubtós fracàs del tenor —època feliç, en què als qui no ho feien bé se'ls feia repetir totes les àries!— que no hi tornarem, però sí que valdria la pena esmentar alguns dels més grans protagonistes dels papers principals fins avui. Els barítons Mario Sammarco, Riccardo Stracciari, Domenico Viglione-Borghese, Mattia Battistini i Titta Ruffo alternant-se en la temporada 1915-16!, José Segura Tallien, Armand Crabbé, Luigi Montesanto, Enrico Molinari, Carlo Galeffi, Apollo Granforte, Benvenuto Franci, el relativament exòtic John Brownlee (1930-31),

Leo Nucci (Rigoletto), Adriana Anelli (Gilda) i Alfredo Kraus (Duc de Màntua) al Liceu. Temporada 1986-87.

Mario Basiola, Raimon Torres, Carlo Tagliabue, Gino Bechi, Aldo Protti, Piero Cappuccilli, Manuel Ausensi, Cornell MacNeil, Matteo Manuguerra, Leo Nucci, etc. Un estol impressionant, certament.

I els tenors, no cal dir-ho, també hi eren per alguna cosa: Francesco Marconi, Josep Palet, Tito Schipa en dues temporades consecutives (1916-18), Hipólito Lázaro que debutà amb aquesta òpera el 1914 i la repetí en quatre temporades posteriors; Giacomo Lauri-Volpi, que es presentà tenint com a Gilda la seva muller María Ros, la temporada de primavera de 1922; Miguel Fleta, el tenor d'Estremoz Tomás Alcaide, el refinat Roberto D'Alessio, Enzo De Muro Lomanto, Alessandro Granda, Aldo Sinnone, Giuseppe di Stefano, Gianni Poggi, Alfredo Kraus, Gianni Raimondi, Juan Oncina, Jaume Aragall, Carlo Bergonzi, Nicolai Gedda —amb l'«incidente di percorso» que tothom recorda— i Vincenzo La Scola. I el capítol de sopranos no és menys enlluernador: Elvira de Hidalgo i Mercedes Llopart (que abans d'ensenyar a cantar varen fer l'ofici), Graziella Pareto, Mercedes Capsir, Ángeles Ottein, Filomena Suriñach, Ada Sari (l'espectacular polonesa que es deia en realitat Jadwiga Szajerówna), Maria Gentile, Lina Pagliughi, Maria Espinalt, Toti dal Monte, Carmen Gràcia —cinc temporades seguides!—, Marimí del Pozo, Gianna d'Angelo, Margherita Rinaldi, etc.

Grans noms. Tradició il·lustre. L'única cosa que ens cal ara és mantenir-la ■

D U E N D E

J E S U S D E L P O Z O

Biografies

Giuliano Carella

GIULIANO CARELLA (Director musical) Nasqué a Milà i va estudiar a Siena amb Franco Ferrara. La seva important activitat didàctica s'ha desenvolupat als conservatoris d'Adria, Màntua, Brescia i Verona, entre d'altres. Ha dirigit a Reims (*La sonnambula*, *Così fan tutte*), Toulon (*Andrea Chénier*), Nantes, Estrasburg, Nancy, Marsella, Karlsruhe, Ludwigshafen, Vercelli, Lucca, Torre del Lago (*Turandot*), etc. Dirigeix habitualment al Festival del Valle d'Istria (Martina Franca) obres com *La sonnambula* (1994) i *Lucrezia Borgia* (1993). Ha fet enregistraments discogràfics, radiofònics i televisius per a les RAI, ORTF i BBC.

Darrerament ha dirigit *Il giuramento* de Mercadante a Nantes, *Les pêcheurs de perles* a Calgari, *La Vestale* de Spontini a Nantes (amb Michèle Command) i *La Cenerentola* a Lisboa, amb Raquel Pierotti i Rockwell Blake.

Entre les orquestres que ha dirigit destaquen la Philharmonia de Londres, BBC, RAI, I Solisti Veneti, Accademia Chigiana i Estro Armonico, entre d'altres. Amb aquestes representacions de *Rigoletto* debuta a la temporada del Gran Teatre del Liceu.

Joan Lluís Bozzo

JOAN LLUÍS BOZZO (Director d'escena) Va començar a fer teatre als Lluïsos de Gràcia i als catorze anys ja creà amb un amic una companyia de teatre independent. Als disset anys ingressa a la universitat, on estudia Filologia catalana, i dirigeix el seu primer espectacle (*Massa temps sense piano*, d'A. Ballester). A partir d'aquest moment combina la tasca d'actor amb la de director: l'estiu de 1971 funda una «comuna teatral» que recorre els pobles de Catalunya fent teatre pels carrers; el 1973 s'incorpora a la companyia de Pau Garsaball i hi fa d'ajudant de direcció en l'obra *Berenàveu a les fosques* de Josep M. Benet i Jornet; el 1974 dirigeix *Les troianes* d'Eurípides/Sartre amb un grup que ha format a la universitat; el 1976 actua als espectacles *Tirant lo Blanc* i *Layret* (sota la direcció de Josep A. Codina) i dirigeix *Mar i Cel* de Guimerà; l'estiu de 1977 és nomenat gerent de la campanya Grec'77 i dirigeix *Dansa de mort* d'A. Strindberg. A començament de 1978 ingressa a Dagoll Dagom i participa com a actor i com a membre de l'equip de direcció a *Antaviana*, *La Nit de Sant Joan* i *Glups*; i més tard s'ocupa de la direcció de *El Mikado*, *Mar i Cel* i *Flor de Nit*. Al marge de la Companyia Dagoll Dagom ha

Andrés Máspero

dirigit els espectacles *Sin Palabras* de Pepe Rubianes, *La botiga dels horrors*, *Quartetto da cinque*, *Estrips*, *Historietes* i les òperes *Don Pasquale* de Donizetti (Teatre Grec) i *L'any de Gràcia* d'Albert Sardà. Amb aquesta producció de *Rigoletto* debuta a la temporada del Gran Teatre del Liceu.

ANDRÉS MÁSPERO (Director del cor)

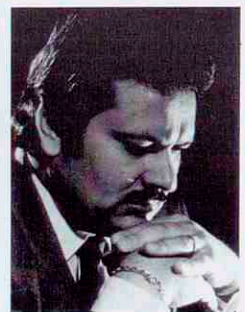
Començà els estudis musicals al seu país, Argentina. El 1976 fou nomenat director del Coro Estable del Teatro Argentino de La Plata i de 1978 a 1982 féu la mateixa tasca al Teatro Municipal de Rio de Janeiro. Des de l'any 1982 dirigí, durant tres temporades, el cor del Teatro Colón de Buenos Aires. L'any 1988 aconseguí un Màster a la Universitat Catòlica de Washington, ciutat on actuà també com a pianista al Kennedy Center i el 1989 fou director de cor a la Summer Opera. Durant el període 1988-90 fou director d'IAVE (Iberoamerican Vocal Ensemble) i la temporada 1990-91 director del cor de la Dallas Opera. La temporada 1990-91 fou nomenat subdirector del Cor del Gran Teatre del Liceu, que ara dirigeix com a titular. El desembre de 1993 es va doctorar en música a la Universitat Catòlica de Washington.

Fernando de la Mora

FERNANDO DE LA MORA (Duc de Màntua) Nasqué a Mèxic i féu el debut professional l'any 1986. El 1987 ja cantà per primer cop als Estats Units, a San Francisco, com a protagonista de *Roméo et Juliette*, i inaugurà la temporada de Mèxic amb Cavardossi (*Tosca*). La temporada 1988-89 cantà per primera vegada a Europa, *La Traviata* i *Faust* a Colònia, i tornà a San Francisco amb *La Bohème*. La temporada 1989-90 debutà al Teatro alla Scala de Milà amb *La Traviata* i a l'Òpera de Viena. Després ha interpretat el *Requiem* de Verdi amb La Scala a Moscou, *Rigoletto* a Bolonya, Mèxic i San Diego; *Roberto Devereux* a Nova York, *Faust* a París i a Pittsburgh; *L'elisir d'amore* al Covent Garden de Londres, *Rappaccini's Daughter* de Daniel Catán a San Diego, etc. Ha enregistrat *La vida breve* de Falla amb Eduardo Mata. Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 1990-91 com a protagonista de *Roberto Devereux* i tornà per cantar Nemorino (*L'elisir d'amore*) i Lord Riccardo Percy (*Anna Bolena*).

SALVATORE FISICHELLA (Duc de Màntua) Nasqué a Catània i abans de dedicar-se al cant estudià enginyeria a la Univer-

Salvatore Fisichella

El mejor espectáculo audiovisual de la temporada. Disfrútelo en casa.

TV Proyector de 50".
Reproductor de Láser Disc.
Amplificador.
Pantallas Acústicas.
El mejor espectáculo audiovisual de la temporada.
Dirigido por Pioneer.

PIONEER
The Art of Entertainment

OPERA

**VERDI:
RIGOLETTO**
Popp - Aragall - Weikl
Lamberto Gardelli

**BELLINI:
NORMA**
Caballé - Domingo -
Cossotto - Raimondi
Carlo Felice Cillario

**LEONCAVALLO:
PAGLIACCI**
Domingo - Caballé - Milnes
Nello Santi
**PUCCINI:
IL TABARRO**
L. Price - Domingo - Milnes
Erich Leinsdorf

**PUCCINI:
TOSCA**
L. Price - Domingo - Milnes
Zubin Mehta

**VERDI:
LA TRAVIATA**
Caballé - Bergonzi - Milnes
Georges Prêtre

**VERDI:
RIGOLETTO**
Moffo - Kraus - Merrill
Sir Georg Solti

**DONIZETTI:
LUCRECIA BORGIA**
Caballé - Kraus -
Verrett - Flagello
Jonel Perlea

**PUCCINI:
LA BOHÈME**
Caballé - Domingo - Milnes -
Blegen - Sardinero - Raimondi
Sir Georg Solti

**VERDI:
OTELLO**
Domingo - Scotto - Milnes
James Levine

**VERDI:
IL TROVATORE**
L. Price - Domingo -
Milnes - Cossotto
Zubin Mehta

Barry Anderson

sitat de Catània. Es va formar musicalment amb Maria Gentile i amb els mestres Paoletti i Ricci a Roma. Debutà l'any 1970 amb *Werther*, després de guanyar el Concurs de Spoleto. Des de llavors canta regularment als grans teatres d'Itàlia i França òperes com *La Favorita*, *Rigoletto* (Caracalla, Niça), *I Puritani* (Avignon), *Lucia di Lammermoor*, *Faust* (Roma, Tolosa, Montreal), *La sonnambula* (Bari), *La donna del lago* (Palermo) i *La Bohème*. Darrerament ha interpretat *I Puritani* a Catània, amb Lucia Aliberti; *Madama Butterfly* a Palerm, amb Raina Kabaivanska; i *La Traviata* a Palerm, amb Giusy Devinu i Paolo Coni.

Entre els seus enregistraments destaquen *Mose in Egitto* (Claudio Scimone) i *Otello* de Rossini (amb Jesús López Cobos, Josep Carreras i Frederica von Stade).

Joan Pons

BARRY ANDERSON (Rigoletto) Nasqué a Melbourne i començà a cantar a l'escola i a l'església de Brighton. Estudià a la «Hochschule für Musik» de Viena i començà la carrera a Itàlia. Entre el 1984 i el 1988 cantà al Teatro Sociale de Màntua obres com ara *La Traviata*, *Ernani*, *Aida*, *Attila* i *Simon Boccanegra*. Altres interpretacions van ser *Il Corsaro*

(Nîmes), *Il barbiere di Siviglia*, *Un ballo in maschera* (Reims, Teatro San Carlo de Nàpols), *Macbeth* (Dresden, Frankfurt, Colònia), *Madama Butterfly* (Trieste), *Adriana Lecouvreur* (Trieste), *Nabucco* (Spoleto) i *Simon Boccanegra* (La Coruña, Colònia, Hamburg). Ha cantat el paper de Rigoletto al Teatro Bellini de Catània, Ente Autonomo Cagliari, Australian Opera i Colònia, entre d'altres.

Darrerament ha interpretat el paper d'Ezio d'*Attila* a Buenos Aires; *I Rantzau* de Mascagni a Livorno; i Iago (d'*Otello*) a Melbourne. Entre els seus enregistraments destaquen els papers de Warney d'*Elisabetta al Castello di Kenilworth* de Donizetti, amb Mariella Devia (Jan Latham-Koenig); i Baldassare de *L'Arlesiana* de Ciléa (Charles Rosenkrans).

JOAN PONS (Rigoletto) Nascut a Menorca, inicià la seva carrera al cor del Gran Teatre del Liceu i cantant papers solistes de baix com Don Bartolo (*Le nozze di Figaro*), Lord Rochefort (*Anna Bolena*), Tom (*Un ballo in maschera*), Sire de Bethune (*I vespri siciliani*), Monterone (*Rigoletto*), etc. El 1977 decidí canviar a la corda de baríton i la temporada 1977-78 cantà Giorgio Germont de *La Traviata*. La seva consagració in-

Alessandra Ruffini

ternacional fou en inaugurar la temporada 1980-81 de La Scala de Milà interpretant el protagonista de *Falstaff*, dirigit per Lorin Maazel i Giorgio Strehler. D'aleshores ençà, ha actuat sovint als teatres més importants i ha enregistrat moltes òperes. Recentment ha cantat a La Scala (*Pagliacci*, amb Riccardo Muti), Metropolitan de Nova York (*L'elisir d'amore*, *Lucia di Lammermoor*, *Il Tabarro* i *Pagliacci* amb James Levine), Staatsoper de Viena (*Aida*) i Opera de San Francisco (*Tosca*), entre d'altres. Va debutar al Liceu la temporada 1970-71 i ha intervingut en dues-centes disset representacions.

ALESSANDRA RUFFINI (Gilda) Va estudiar al Conservatori Giuseppe Verdi de Milà i al «Centro perfezionamento Artisti Lirici» del Teatro alla Scala. Entre les primeres òperes que va cantar destaquen *Giustino*, *La finta giardiniera*, *Paride ed Elena*, *Dido and Aeneas* (La Fenice) i *Le nozze di Figaro*. Després ha interpretat *L'elisir d'amore* a Lucca i Piacenza; *Les pêcheurs de perles* a Roma (Michel Plasson / Renzo Giacchieri) i Cagliari; *Il Pipistrello* i *Addina ovvero il Califfo di Bagdad* (de Rossini) a Roma; *Le nozze di Teti e Peleo* al

Alida Ferrarini

Rossini Opera Festival (amb Riccardo Chailly); *La reginetta della rose* de Leoncavallo a Palerm; *Roméo et Juliette* a Martina Franca; Mariana de *Das Liebesverbot* de Wagner a Palerm (Kiksa Bareza / Filippo Sanjust); *I Puritani* a Xile; *Aspasia d'Axur re d'Ormus* a Verona; i *Le donne rivali* de Cimarosa, dirigida per Alberto Zedda i Maurizio Scaparro.

Entre els seus enregistraments destaquen *Il barbiere di Siviglia* de Morlacchi (Gabriele Catalucci), *La Locandiera* de Salieri (Fabio Luisi), *La Testa di bronzo* de Carlo Evasio Soliva (Angelo Campori) i *Les pêcheurs de perles* (Carlos Piantini).

ALIDA FERRARINI (Gilda) Nasqué a Verona i estudià amb Enzo Cechetelli. L'any 1973 guanyà el Concurs Internacional Toti dal Monte i debutà amb Mimi (*La Bohème*). Actua amb regularitat a les temporades més importants d'Itàlia (Bolonya, Milà, Parma, Torí, Venècia, Verona, etc.). A La Scala ha interpretat Micaela (*Carmen*) i Adina (*L'elisir d'amore*). Altres personatges destacats del seu repertori són Gilda (*Rigoletto*), Marie (*La fille du régiment*), Norina (*Don Pasquale*), Lucia di Lammermoor i Liù (*Turandot*). Fora d'Itàlia ha actuat, entre altres

Christian Dior

Miss Dior
Très Miss, Très Dior.

ANTONIO PUIG
perfumes

QUORUM
La sonrisa del éxito

ciutats, a Londres, Frankfurt, Colònia, París, San Francisco, Viena, Bordeus, Tolosa, etc.

Darrerament ha interpretat Zerlina de *Don Giovanni* a Gènova (Giorgio Strehler) i *Rigoletto* a Verona, Londres i Parma, amb Leo Nucci i Josep Bros. Entre els seus enregistraments destaquen *Rigoletto* (Alexander Rahbari) i *Le Laudi* de Hermann Suter (amb Andras Ligeti).

Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 1983-84 amb Micaela (*Carmen*) i el cicle següent tornà amb Giulietta (*Capuleti e Montecchi*).

Stefano Palatchi

STEFANO PALATCHI (Sparafucile) Nasqué a Barcelona, on féu els estudis de cant amb Maia Mayska i els completà amb Jaume Francisco Puig, Gino Bechi i Ettore Campogalliani. Debutà al Gran Teatre del Liceu la temporada 1985-86 i des d'aleshores ha intervingut en cent vint representacions. En aquest Gran Teatre ha destacat en personatges com els de Rei Ferran (*Cristóbal Colón* de Balada), Crespel (*Les contes d'Hoffmann*), Podestà (*Una cosa rara*), Don Basilio (*Il barbiere di Siviglia*), Colline (*La Bohème*), Talbot (*Maria Stuarda*), Rochefort (*Anna Bolena*) i Ferrando (*Il Trovatore*). El març de 1994 va interpretar Timur (*Turandot*) al Palau Sant Jordi.

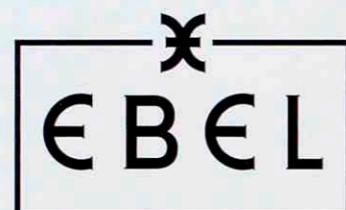
Laura Polverelli

Des de 1988 canta també a altres teatres espanyols (Madrid, Sevilla València, Mallorca, Las Palmas, Tenerife, Oviedo, etc.) i a l'estranger (París, Tolosa, Buenos Aires i el Metropolitan de Nova York).

LAURA POLVERELLI (Maddalena) Nasqué a Siena el 1967 i estudià al Conservatori de Florència i amb mestres com ara Shirley Verrett, Alfredo Kraus i Carlo Bergonzi a l'Accademia Musicale Chigiana; i amb Claudio Desderi a Fiesole.

Guanyà els concursos «Katia Ricciarelli» de Màntua (1992) i «Mario del Monaco», «Belvedere» de Viena (1993) i debutà a la «Bottega» de Peter Maag amb el paper de Zaida d'*Il turco in Italia* de Rossini. En el seu repertori destaquen Puck (*Oberon* de Weber), Ottavia (*L'incoronazione di Poppea*), Cherubino (*Le nozze di Figaro*) i Sesto (*La clemenza di Tito*).

Ha estudiat interpretació d'oratoris i cantates a la «Hochschule für Musik» de Munic. En aquest camp ha fet obres com el *Gloria* de Vivaldi, *Petite messe solennelle* i *Stabat Mater* de Rossini; *Stabat Mater* de Pergolesi; *Giardino dell'amore* de Scarlatti; *Passió segons sant Mateu* i *Missa en si menor* de Bach; i *Missa in tempore belli* de Haydn.

los arquitectos del tiempo

-1911-

Para información y
relación de concesionarios
dirigirse a FARLABO RELOJERIA S.A.

Isla de Java, 33 2834 Madrid
Tels. (91) 358 12 88 - 358 10 20

ORQUESTRA SIMFÒNICA DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

Concertinos

Josep M. ALPISTE
N.N.

Violins primers

Maria Anca ANDREI*

Tobias GOSSMANN*

Margaret BONHAM

Miloslav CAPKA

Andrea CERUTI

Birgit EULER

Manuel GUERÍN

Piotr JECZMYK

Edith MARETZKI

Dorina MARGINEANTU

Emilian TOADER

Vessela TOMOV

Guerassim VORONKOV

Al-la VORONKOVA

Violins segons

Annick PUIG*

Anton ZUPANCIC*

Antònia TERRÉS

Teresa BASAS

Rosa BIOTA

Mercè BROTONS

Elena CEAUCESCU

Rodica Monica HARDA

Marcel NOLL

Jordi PAPS

Sebastian POPESCU

Frederic SBERT

Julius VARADI

Jordi VILARGUNTÉ

Violes

Birgit Renate SCHMIDT*

Marie VANIER*

Florian MUNTEANU

Bettina BRANDKAMP

Mihail FLORESCU

Nicolae GIURGEA

Lluïsa JAIME

Timothy E. McKEITHEN

Victor PETRE

Franck TOLLINI

Màrius VERDAGUER

N.N.

Violoncels

Pere BUSQUETS*

Peter THIEMANN*

Adam GLUBINSKI

Esther Clara BRAUN

Alexandre BÁSCONES

Carme COMECHE

Rafael SALA

Juan Manuel STACEY

Georghe TATU

M. Eulàlia VALERO

Matthias WEINMANN

N.N.

Contrabaixos

Tomàs ALMIRALL*

Lluís FARRENY*

Josep QUER

Jaume ALBORS

Francesc LOZANO

Joan MAULEÓN

Lluís RUSIÑOL

Rafael de la VEGA

Flautes

Albert MORA*

Joan Josep RENART*

Agustí BRUGADA

Manuel FLORENCIANO

Oboès

Francesc CASTELLÓ*

Emili PASCUAL*

Richard VAUGHAN*

(Corn anglès)

Enric PELLICER

Clarinetes

Philip R. CUNNINGHAM*

Josep MERCADAL*

Josep TORDERA

Miquel BARONA*

(Clarinet baix)

Fagots

Just MOROS*

Eugenia SEQUEIRA*

Ramon ISBERT

Francesc BENÍTEZ*

(Contrafagot)

Trompes

Vicenç AGUILAR*

Frantisek SUPIN*

Carles CHORDÀ

Enric Xavier MARTÍNEZ

Francisco RODRÍGUEZ

Ignacio ZAMORA

Trompetes

Josep BELLO*

Francesc COLOMINA*

Àngel VIDAL

Francisco VILLAESCUSA

Trombons

Josep Antoni OLTRA*

Francesc SÀNCHEZ*

Detlef HILLBRICHT*

(Contra baix)

Luis BELLVER

David MORALES

Tuba

José Miguel BERNABEU*

Arpes

Lina SERRACARABASSA*

Margarita ARNAL*

Percussió

Artur SALA*

(Timbals)

Victorià JORGE*

Jordi MESTRES*

Julio BURGOS

N. N.

(*) Solistes

COR DEL GRAN
TEATRE
DEL LICEU

Sopranos primeres
M. Isabel ARQUÉ
Isabel BARBA
M. Lluïsa CARDONA
Núria DELGADO
M. Isabel FUENTEALBA
M. Rosa LÓPEZ
Mirta Maria LORA
Encarnació MARTÍNEZ
Anna OLIVA
Àngels PRATS
Marta RIBAS
M. Teresa RIBERA
M. Carme RICART

Sopranos segones
Amparo CATALÁN
Núria CORS
Clara LIGERO
M. Dolors LLONCH
Glòria LÓPEZ
Isabel MAS
Maria RIPOLL
Rita WING

Mezzo-sopranos
Montserrat BENET
Teresa CASADELLÀ
Joana COLL
Rosa CRISTO
Josepa MARTÍNEZ
Marta MORERA
Mercè ROCHER
M. Isabel RODRÍGUEZ
M. Rosa SOLER

Contralts
M. Josep ESCORSA
Margarida GÓLLER
Lucila GULÍN
Hortènsia LARRABEITI
Clotilde MIRÓ
Margarida POCIVI

Anna M. VELANDO
Carme YANGÜELA
Tenors primers
Antoni BERNAL
Josep M. BOSCH
José Luís CASANOVA
Jordi FIGUERAS
Ubaldo GARCÍA
Francesc GARCÍA
Prudenci GUTIÉRREZ
Sixto LERÍN
José Antonio MEDINA
Perfecte MONROIG
Vicenç RÍOS
Carlos TRULLÉN

Tenors segons
Ferran ALTIMIS
Julio Alberto
BERDASAGAR
Antoni BERGE
Hans W. BYSTRON
Josep M. FONTANALS
Eduard MORÉ
Xavier PLANÀS
Carles PRAT
Emili ROSÉS

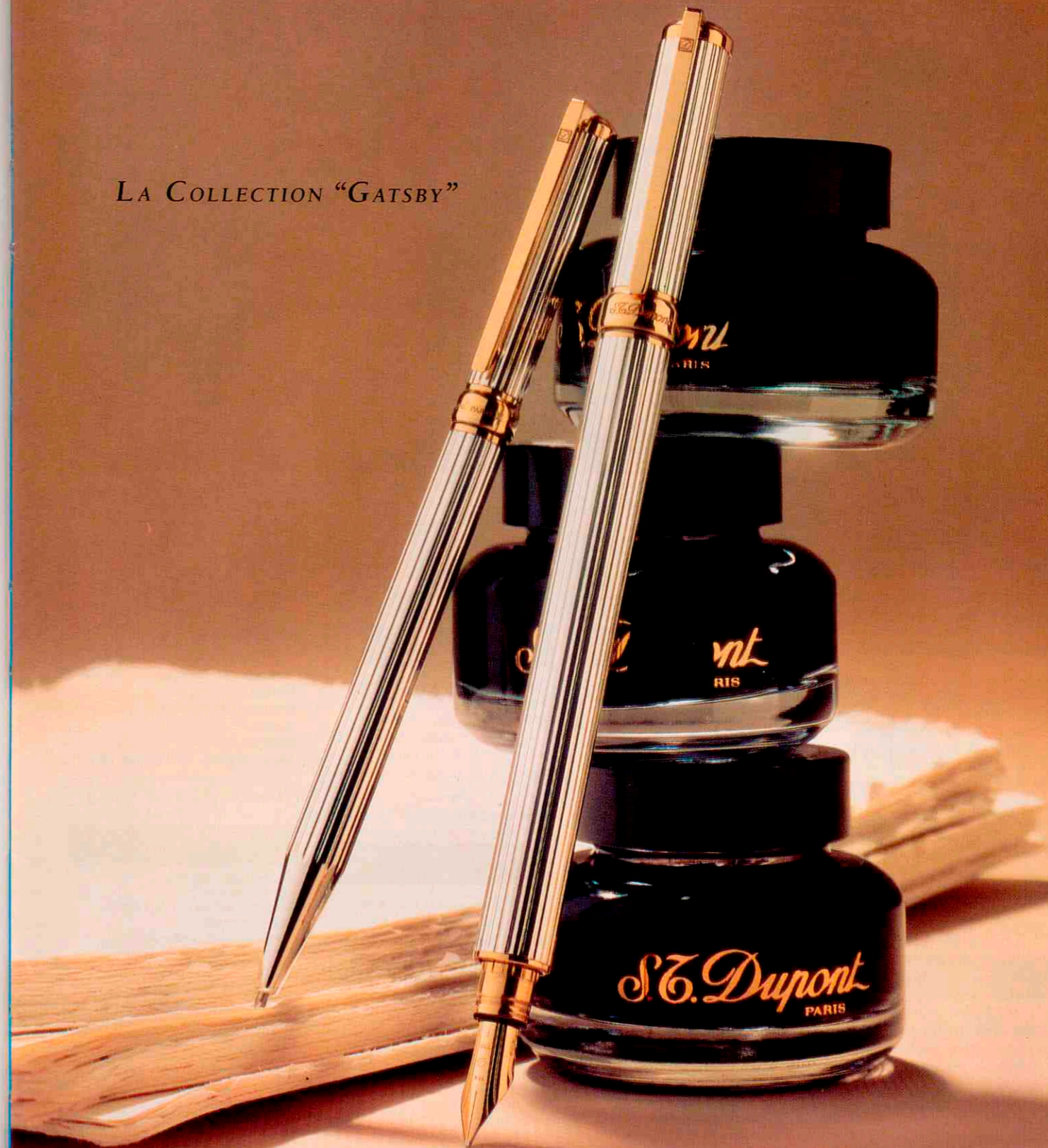
Barítons
Rafael de CAMPOS
Pere COLL
Ramon GRAU
Josep MIRÓ
Àngel MOLERO
Joan Josep RAMOS
Jaume RIBAS
Lluís SÁNCHEZ

Baixos
Santiago BLAS
Ignasi CAMPÀ
Miguel Àngel CURRÁS

José Felipe EGURROLA
Ignasi GOMAR
Luis PAZÓ
Francesc QUILES
Carles RIVAS
Juan Bautista ROCHER
Joan SUBIROS

Mestres assistents musicals
Javier PÉREZ-BATISTA
Osias WILENSKI

LA COLLECTION "GATSBY"

ABSOLUMENT

S.T. Dupont
PARIS

IX FESTIVAL CASTELL DE PERALADA

15 de juliol - 17 d'agost

PRESENTAT PER:

Òperes

DISSABTE 5 D'AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

IL MATRIMONIO SEGRETO CIMAROSA

CARLOS CHAUSSON, AINHOA ARTETA, ISABEL MONAR, MERCÈ OBIOL, ENRIQUE BAQUERIZO, JOSEP RUIZ ORQUESTRA FESTIVAL DE PERALADA (Orquestra de Cadaqués) ERNEST MARTÍNEZ-IZQUIERDO, director musical

JOAN ANTON SÁNCHEZ, director d'escena
ION BERRONDO, escenografia

DISSABTE 12 D'AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

THE FAIRY QUEEN PURCELL

Inspirada en "El somni d'una nit d'estiu", de W. Shakespeare.

THE ENGLISH BACH FESTIVAL
BAROQUE ORCHESTRA & DANCERS
(amb instruments d'època)

HOWARD WILLIAMS, director musical
JONATHAN COCKER, director d'escena
STEPHEN PRESTON, coreografia
B.J. RYAN, vestuari (a partir de dibuixos originals d'Inigo Jones)

DIJOUS 17 D'AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

DIE ZAUBERFLÖTE MOZART

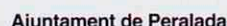
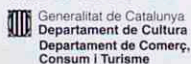
(LA FLAUTA MÀGICA)

FESTIVAL DE SAINT-CÉRÉ (Opera Eclaté)
INGE DREISIG, ALAIN GABRIEL, SYLVIE BERTHO, MATHIEU LECROART ORCHESTRE DE CHAMBRE NATIONAL DE TOULOUSE
STÉPHANE DENÈVE, director musical
OLIVIER DESBORDES, director d'escena

AMB EL CO PATROCINI DE:

AMB EL SUPORT DE:

Concerts

DIVENDRES 28 DE JULIOL, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

MAHLER TERCERA SIMFONIA

SUSANA PORETSKY, contralt
ORQUESTA SINFÓNICA DE RTVE
ORFEÓN DONOSTIARRA
COR DEL CONSERVATORI DE VILA-SECA
XAVIER GÜELL, director

DISSABTE 29 DE JULIOL, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

CARMINA BURANA ORFF

"El somni d'una nit d'estiu"
MENDELSSOHN

AINHOA ARTETA, ANTONI COMAS, CARLOS ÀLVAREZ,
ORQUESTA SINFÓNICA DE RTVE
ORFEÓN DONOSTIARRA
JOSÉ ANTONIO SAINZ ALFARO, director

DIUMENGE 30 DE JULIOL, 22.30 h.
Església del Carme

ORQUESTRA DE CADAQUÉS JORDI CODINA (GUITARRA)

TOLDRÀ, *Vistes al mar*
MONTSALVATGE, *Tres postals il·luminades*
BALSACH, *Quatre dibuixos per a guitarra i cordes* (Estrena)
SOLER, *Suite de l'òpera "The Midsummer Night's Dream"*

DIMECRES 2 D'AGOST, 22.30 h.
Església del Carme

ORQUESTRA DE CAMBRA DE L'EMPORDÀ

Obres de: SERRA, CERVERA, MONTSALVATGE I COTÓ
JOSEP QUER, contrabaix
CARLES COLL, director

Concerts

DILLUNS 7 D'AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

ROYAL PHILHARMONIC ORCHESTRA

LILYA ZILBERSTEIN, piano
ANTONI ROS-MARBÀ, director
TOLDRÀ, *La filla del marxant*
RACHMANINOV, *Concert per a piano núm.2*
BRAHMS, *Sinfonia núm.4*

DISSABTE 11 D'AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

JAUME ARAGALL INMACULADA EGIDO

ORQUESTA FILHARMÒNICA DE BUCAREST
JAUME ARAGALL, tenor
INMACULADA EGIDO, soprano
JAVIER PÉREZ BATISTA, director
Àries i duos de: VERDI, PUCCINI, MASCAGNI, CILEA, CATALANI Y TOSTI

LUNES 14 DE AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

ROSTROPOVICH MARTHA ARGERICH

JOVE ORQUESTRA DE LA UNIÓ EUROPEA
(The European Union Youth Orchestra)
MARTHA ARGERICH, piano
MSTISLAV ROSTROPOVICH, director
SHOSTAKOVICH, *Obertura*
LISZT, *Concert per a piano núm.1*
PROKOFIEV, *Sinfonia núm.5*

Ballets

DISSABTE 21 I DISSABTE 22 DE JULIOL, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

BALLET ANTONIO GADES "FUENTE OVEJUNA"

Inspirat en el drama de Lope de Vega.
Música de: A. GARCÍA ABRIL,
GADES-SOLER-FREIRE, F. NUÑEZ,
M. MUSSORGSKI i música barroca anglesa
ANTONIO GADES, coreografia

DIMECRES 9 D'AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

JULIO BOCA BALLET ARGENTINO

STEFANIA VALLONE, primera ballarina
LIDIA SEGNI, directora
DONIZETTI/BALANCHINE, "Donizetti Variations"
DIVERSOS AUTORES, "Tangos"
MINKUS/PETIPA, "Don Quixote" (suite)

DIMARTS 15 D'AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

SPARTACUS KHATCHATURIAN

MAXIMILIANO GUERRA
ELINA PALSHINA
BALLET I ORQUESTRA DE L'ÒPERA DE NOVOSIBIRSK
ALEXEI LIUDMILIN, director musical
YURI GREGOROVICH, coreografia

DIMECRES 16 D'AGOST, 22.30 h.
Auditori Jardins del Castell

EL LLAG DELS CIGNES Txaikovski

ROMAN RIKKIN I CECILIA KERCHE
BALLET I ORQUESTRA DE L'ÒPERA DE NOVOSIBIRSK
ALEXEI LIUDMILIN, director musical
PETIPA-IVANOV, coreografia

Venda d'entrades les 24 hores

INFORMACIÓ I VENDA

972 - 53 81 25

CASTELL DE PERALADA

Enregistraments

S'inclou una selecció de les versions íntegres. Els personatges principals són esmentats en l'ordre següent: Rigoletto (R), Duc de Màntua (D), Gilda (G), Maddalena (M), Sparafucile (S). A continuació l'orquestra, el cor, el director musical, el director d'escena (si s'escau), el segell discogràfic i l'any de l'enregistrament.

Versions en disc

Riccardo Stracciari (R), Dino Borgioli (D), Mercé Capsir (G), Anna Maria Masetti Bassi (M), Ernesto Dominici (S). Orquestra i cor del Teatro alla Scala de Milà. Dir.: Lorenzo Molajoli. EMI, 1930.

Lawrence Tibbett (R), Jan Kiepura (D), Lily Pons (G), Helen Olheim (M), Virgilio Lazzari (S). Orquestra i cor del Metropolitan. Dir.: Gennaro Papi. Myto, 1939.

Leonard Warren (R), Jussi Björling (D), B. Sayao (G), T. Altman (M), N. Cordon (S). Orquestra i cor del Metropolitan. Dir.: C. Sodero. Hope, 1945.

Leonard Warren (R), Jan Peerce (D), Erna Berger (G), Nan Merriman (M), Italo Tajo (S). Orquestra RCA. Cor Robert Shaw. Dir.: Renato Cellini. RCA, 1949.

Josef Metternich (R), Rudolf Schock (D), Rita Streich (G), Margaret Klose (M), Fritz Hoppe (S). Orquestra i cor de la Ràdio de Berlín. Dir.: Ferenc Fricsay. Myto, 1950 (CD)

M. Campolongo (R), Giuseppe di Stefano (D), Maria Callas (G), M. T. García (M), I. Ruffino (S). Orquestra i cor de la Ciutat de Mèxic. Dir.: U. Mugnai. Melodram/Cetra, 1952.

Giuseppe Taddei (R), Ferruccio Tagliavini (D), Lina Pagliughi (G), Irma Colasanti (M), Giulio Neri (S). Orquestra i cor de la RAI de Torí. Dir.: Angelo Questa. Cetra, 1953.

Aldo Protti (R), Mario del Monaco (D), Hilde Gueden (G), Giulietta Simionato (M), Cesare Siepi (S). Orquestra i cor de l'Accademia Santa Cecilia de Roma. Dir.: Alberto Erede. Decca, 1954 (CD)

Tito Gobbi (R), Giuseppe di Stefano (D), Maria Callas (G), Adriana Lazzarini (M), Nicola Zaccaria (S). Orquestra i cor del Teatro alla Scala. Dir.: Tullio Serafin. EMI, 1955 (CD)

Robert Merrill (R), Jussi Björling (D), Roberta Peters (G), Anna Maria Rota (M), Giorgio Tozzi (S). Orquestra i cor de l'Òpera de Roma. Dir.: Jonel Perlea. RCA, 1957.

Renato Capecchi (R), Richard Tucker (D), Gianna d'Angelo (G), Miriam Pirazzini (M), Ivan Sardi (S). Orquestra i cor del Teatro San Carlo de Nàpols. Dir.: Francesco Molinari-Pradelli. Philips, 1959.

Ettore Bastianini (R), Alfredo Kraus (D), Renata Scotto (G), Fiorenza Cossotto (M), Ivo Vinco (S). Orquestra i cor del Maggio MUsicale Fiorentino. Dir.: Gianandrea Gavazzeni. Ricordi, 1960.

Cornell MacNeil (R), Renato Cioni (D), Joan Sutherland (G), Stefania Malagù (M), Cesare Siepi (S). Orquestra i cor de l'Academia Santa Cecilia de Roma. Dir.: Nino Sanzogno. Decca, 1961 (CD)

Cornell MacNeil (R), Gianni Raimondi (D), Leyla Gencer (G), Carmen Burello (M), Jorge Algorta (S). Orquestra i cor del Teatro Colón de Buenos Aires. Dir.: Argeo Quadri. Foyer/Gop, 1961 (CD)

Ernst Gutstein (R), Cesare Curzi (D), Ingrid Paller (G), Ursula Gust (M), Heiner Horne (S). Orquestra i cor de l'Òpera de l'Estat de Baviera. Dir.: Alceo Galliera. Electrola, 1963 (Cantat en alemany)

Dietrich Fischer Dieskau (R), Carlo Bergonzi (D), Renata Scotto (G), Fiorenza Cossotto (M), Ivo Vinco (S). Orquestra i cor del Teatro alla Scala. Dir.: Rafael Kubelik. Deutsche Grammophon, 1963 (CD)

Robert Merrill (R), Alfredo Kraus (D), Anna Moffo (G), Rosalind Elias (M), Ezio Flagello (S). Orquestra i cor RCA Italiana. Dir.: Georg Solti. RCA, 1963 (CD)

Licínio Montefusco (R), Michele Molese (D), Anna Maccianti (G), Nedda Casei (M), Federico Davià (S). Orquestra i cor de l'Òpera de l'Estat de Viena. Dir.: Gianfranco Rivoli. Orpheus, 1964.

Nicolae Herlea (R), Ion Buzea (D), Magda Ianculescu (G), Dorothea Palade (M), Nicolae Rafael (S). Orquestra i cor de l'Òpera de Bucarest. Dir.: Jean Bobescu. Electrorerecorded, 1965.

György Melis (R), Robert Ilosfalvy (D), Margit László (G), Zsuzsa Barley (M), József Body (S). Orquestra i cor de l'Òpera de l'Estat d'Hongria. Dir.: Lamberto Gardelli. Qualiton, 1965.

Cornell MacNeil (R), Nicolai Gedda (D), Reri Grist (G), Anna di Stasio (M), Agostino Ferrin (S). Orquestra i cor de l'Òpera de Roma. Dir.: Francesco Molinari-Pradelli. EMI, 1967.

Piero Cappuccilli (R), Luciano Pavarotti (D), Margherita Rinaldi (G), A. Lazzarini (M), Nicola Zaccaria (S). Orquestra i cor de la RAI. Dir.: M. Rossi. Frequenz, 1967.

Sherrill Milnes (R), Luciano Pavarotti (D), Joan Sutherland (G), Huguette Tourangeau (M), Martti Talvela (S). Orquestra Simfònica de Londres. Cor Ambrosià. Dir.: Richard Bonyngé. Decca, 1972 (CD)

Renato Bruson (R), Jaume Aragall (D), Cecilia Albanese (G), Wilma Borrelli (M), Loris Gambelli (S). Orquestra i cor del Teatro San Carlo de Nàpols. Dir.: Gigi Campanino. The Golden Age, 1973 (CD)

Piero Cappuccilli (R), Plácido Domingo (D), Ileana Cotrubas (G), Elena Obraztsova (M), Nicolai Ghiaurov (S). Orquestra Filarmònica de Viena. Cor de l'Òpera Estatal de Viena. Dir.: Carlo Maria Giulini. Deutsche Grammophon, 1979 (CD)

Sherrill Milnes (R), Alfredo Kraus (D), Beverly Sills (G), Mignon Dunn (M), Samuel Ramey (S). Orquestra Philharmonia. Cor Ambrosià. Dir.: Julius Rudel. EMI, 1979.

Renato Bruson (R), Neil Shicoff (D), Edita Gruberova (G), Brigitte Fassbender (M), Robert Lloyd (S). Orquestra i cor de l'Academia Santa Cecilia de Roma. Dir.: Giuseppe Sinopoli. Philips, 1984 (CD)

John Rawnslay (R), Arthur Davies (D), Helen Field (G), Jean Rigby (M), John Tomlinson (S). Orquestra i cor de l'English National Opera. Dir.: Mark Elder. DGG, 1984.

Robert Reiner (R), Jaume Aragall (D), Lucia Popp (G), Renate Freyer (M), Gerhard Auer (S). Orquestra i cor de la Ràdio de Munic. Dir.: Lamberto Gardelli. Archiv, 1984.

Bernd Weikl (R), Jaume Aragall (D), Lucia Popp (G), Klara Takacs (M), Jan-Hendrik Rootering (S). Orquestra i cor de la Ràdio de Munic. Dir.: Lamberto Gardelli. RCA (CD)

Sesto Bruscantini (R), Franco Bonisoli (D), Mirella Freni (G), Viorica Cortez (M), Giancarlo Luccardi (S). Orquestra i cor de l'Estat de Dresden. Dir.: Francesco Molinari-Pradelli. RCA, 1984.

Leo Nucci (R), Luciano Pavarotti (D), June Anderson (G), Shirley Verrett (M), Nicolai Ghiaurov (S). Orquestra i cor del Teatre Municipal de Bolònia. Dir.: Riccardo Chailly. Decca, 1988 (CD)

Giorgio Zancanaro (R), Vincenzo La Scola (D), Daniela Dessì (G), Martha Senn (M), Paata Burchuladze (S). Orquestra i cor del Teatro alla Scala. Dir.: Riccardo Muti. EMI, 1988 (CD)

Eduard Tumaian (R), Yordy Ramiro (D), Alida Ferrarini (G), Jitka Saparova (M), Jozef Spacek (S). Orquestra de la Ràdio Eslovaca de Bratislava. Cor Filharmònic Eslovac. Dir.: Alexander Rahbari. Naxos, 1991 (CD)

Alexandru Agache (R), Richard Leech (D), Leontina Vaduva (G), Jennifer Larmore (M), Samuel Ramey (S). Orquestra i cor de la Welsh National Opera. Dir.: Carlo Rizzi. Teldec, 1993 (CD)

Versions en vídeo

John Rawnsley (R), Arthur Davies (D), Marie McLaughlin (G), Jean Rigby (M), John Tomlinson (S). Orquestra i cor de l'English National Opera. Dir.: Mark Elder. Dir. d'escena: Jonathan Miller. S.A.V. Music, 1982 (Cantat en anglès)

Ingvar Wixell (R), Luciano Pavarotti (D), Edita Gruberova (G), Victoria Vergara (M), Ferruccio Furlanetto (S). Orquestra Filharmònica de Viena. Cor de l'Òpera Estatal de Viena. Dir.: Riccardo Chailly. Dir. d'escena: Jean Pierre Ponnelle. Decca, 1983.

Comentari

La discografia de *Rigoletto* planteja una prèvia selecció ja que poden trobar-se prop de seixanta versions. La gravació que hom pot considerar més completa és la de Rafael Kubelik, en la qual trobem una direcció molt acurada, que sap remarcar els matisos i la concepció de força, amb Carlo Bergonzi noble, expressiu i segur, Renata Scottò esplèndida vocalment i que sap integrar el contingut dramàtic; Dietrich Fischer Dieskau, que tal vegada no té la veu ideal com a protagonista, li dona molts matisos, en una versió pensada més en la intenció que en l'ostentació; completa el repartiment una impactant Fiorenza Cossotto.

Altres gravacions d'alt interès són: Georg Solti, que mostra els contrastos de la partitura i conté un dels millors duos de la història; Alfredo Kraus, que repetiria el personatge en altres dues versions comercials: el tenor canari dona una lliçó d'elegància i d'intencionalitat. Al seu costat, el *Rigoletto* de Robert Merrill, més madurat que en l'anterior versió, sis anys abans, amb Jonel Perlea; i una convincent Anna Moffo en una de les seves millors gravacions.

Una altre versió remarcable és la de Richard Bonyngge, amb una direcció correcta i amb la brillant Gilda de Joan Sutherland, en la seva segona versió; Luciano Pavarotti, espectacular en l'aspecte vocal, i Sherrill Milnes, que sap ressaltar la qualitat humana del personatge.

Altres versions tenen encerts parcials: des del punt de vista orquestral són remarcables les de Carlo Maria Giulini, que té moments genials, encara que malauradament inclou un repartiment discutible, amb la musicalitat d'Ileana Cotrubas i Plácido Domingo, tots dos fora del seu repertori, i Piero Cappuccilli en una prestació que no és de les millors que ha fet en disc. Riccardo Muti dona al seu Verdi un dramatisme imponent, sense oblidar els moments de ductilitat, amb un repartiment d'un cert rigor filològic i un nivell mitjà-baix en els correctes Giorgio Zancanaro i Daniela Dessì, així com el poc adient Vincenzo La Scola com a duc. Finalment, la versió de Giuseppe Sinopoli, brillant, contrastada i teatral, amb la presència sempre important d'Edita Gruberova, brillant en l'aspecte vocal i assumint bastant el personatge; i la bona línia de Renato Bruson, encara que la veu sona millor en una versió històrica de l'any 1973 a Nàpols.

La versió històrica més coneguda és la de La Scala, amb una direcció discreta de Lorenzo Molajoli, l'espantant fraseig de Riccardo Stracciari, no en el seu millor moment vocal, la musicalitat de Mercè Capsir i la línia de Dino Borgioli. També és interessant la gravació de Maria Callas, dirigida pel professional però poc matisador Tullio Serafin, que dona una versió patètica i dramàtica, amb una veu que ha perdut seguretat; amb ella, Tito Gobbi remarca les frases tenses amb una veu poc rodona; i el duc de Giuseppe di Stefano, que mostra el seu fraseig amb una veu que ja comença a pagar el preu del seu estil.

Com a protagonistes històrics val la pena d'esmentar Lawrence Tibbet, Leonard Warren, amb molta intencionalitat tant en la seva versió amb RCA com en els enregistraments «privats» de les seves actuacions al Met; Cornell MacNeil (1961), brillant; Giuseppe Taddei, amb expressió completa; i Ettore Bastianini per la importància de la seva veu. Mentre que com a duc podem ressaltar el fraseig de Jan Kiepura i la noblesa de Jussi Björling. A destacar Giulietta Simionato i Cesare Siepi, vertaders luxes de la versió d'Alberto Erede. De les més recents, cal destacar el

caràcter lineal de Riccardo Chailly i la darrera de Carlo Rizzi, interessants però no del tot arrodonides.

Albert Vilardell

L'Atlàntic uneix tots els mars.

De forma directa o amb filials i a través d'una amplia xarxa de Corresponsals a tot el món. Amb l'experiència donada per més de 90 anys de negocis internacionals, trobarà els productes financers i serveis bancaris més avançats i un gran grup de professionals al seu servei.

Grup Banc Atlàntic està present a:

*Alemanya
Argentina
Bahames
Colòmbia
Espanya
Estats Units
Filipines
Gibraltar
Gran Cayman
Hong-Kong
Hongria
Líban
Mèxic
Panamá
Portugal
República Txeca
Veneçuela
Xile*

Banco Atlántico

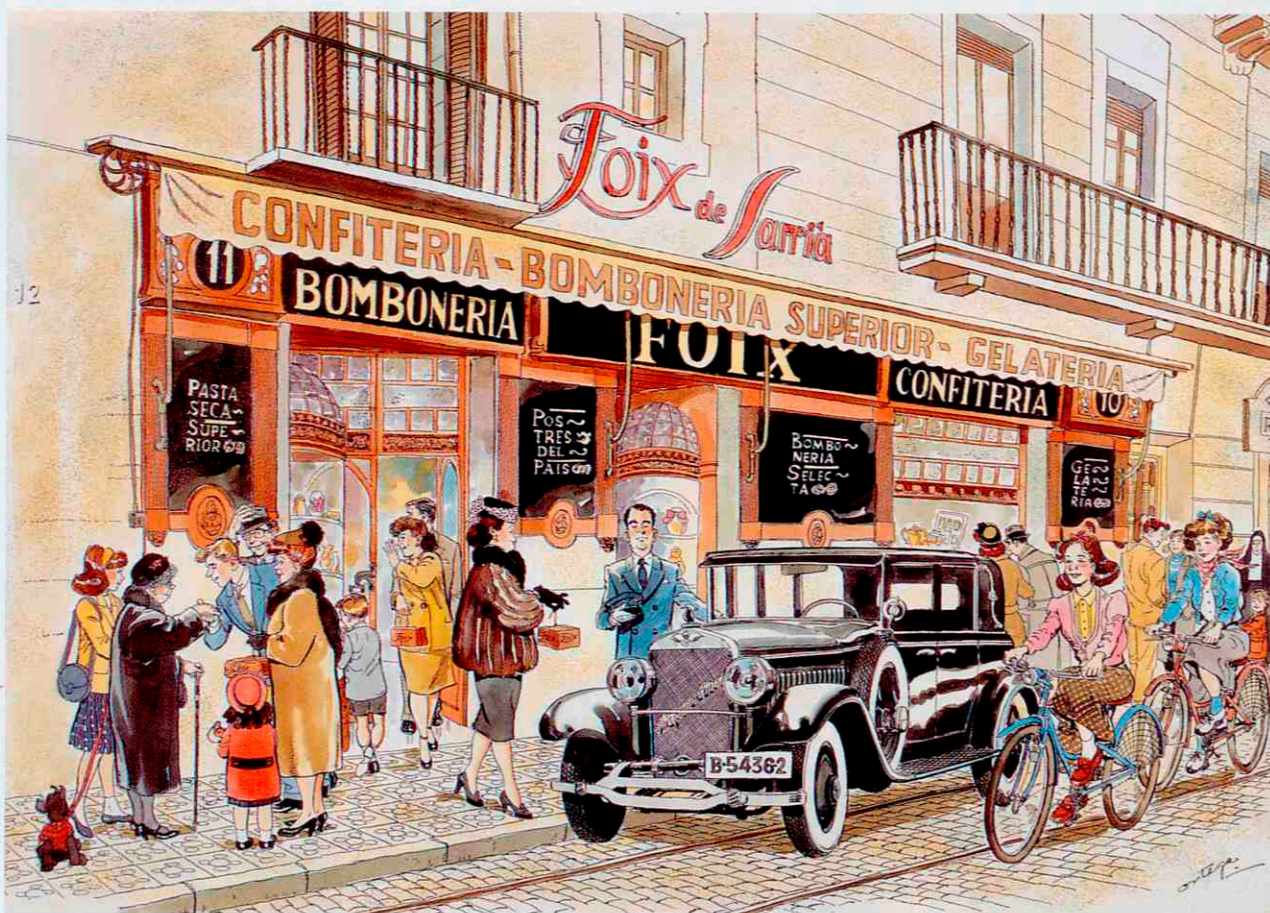
Fundado en 1901

A vela plena.

Foix de Sarrià

Casa fundada el 1886

Major de Sarrià, 57
Tel. 203 07 14
08017 Barcelona

Pl. de Sarrià, 9 i 10
Tel. 203 04 73
08017 Barcelona

Pròximes funcions

Festival d'Estiu de Barcelona Grec 95

«**La sonnambula**» de Vincenzo Bellini

(Versió de concert)

Giusy Devinu, Maurizio Comencini, Milagros Poblador, Stefano Palatchi, Montserrat Torroella i altres.

Orquestra Simfònica i Cor del Gran Teatre del Liceu

Direcció musical: **Roberto Paternostro**

Teatre Grec

Dimecres, 26 de juliol, 22 h.

Divendres, 28 de juliol, 22 h.

Diumenge, 30 de juliol, 22 h.

COORDINACIÓ: JOAN MATABOSCH

DIRECCIÓ D'ART I DISSENY GRÀFIC: JOSEP BAGÀ

FOTOGRAFIES: ANTONI RAS-RIGAU (GRAN TEATRE DEL LICEU), ANTONI BOFILL (GRAN TEATRE DEL LICEU), WINNIE KLOTZ (METROPOLITAN OPERA HOUSE, NOVA YORK), LICHTBILDATelier SCHAFGANS (LAURA POLVERELLI), LUISA LASSER-PETROV (ALIDA FERRARINI), HANS LABLER (JOAN LLUIS BOZZO).

IMPRESSIÓ: IGOL DL B - 40449 - 1994

EDICIÓ I PUBLICITAT: ART-Co/2000

TEL (93) 268 35 00

COL·LABORACIONS I AGRÀIMENTS: JAUME TRIBÓ, JOAN MATABOSCH SOLER, TERESA LLORET, IGNASI SARDÀ.

NI UN CABO SUELTO

CREDITOS ESPECIALES.

- CREDITO PROFESIONAL.
- CREDITO.
- CREDITO HIPOTECARIO.
- CREDITO IMPUESTOS.
- CREDITO EN MONEDA EXTRANJERA.
- FACTORING.
- LEASING.

FONDOS DE INVERSION.

- FONDOATLANTICO.
- DINERATLANTICO.
- DINERBANC.
- RENTATLANTICO.
- BOLSATLANTICO.
- FONDO EN ECUS.

BANCA ELECTRONICA.

- RECIBANC.
- DISBANC.
- SEGURBANC.
- FACTORING PROVEEDORES.
- CASHATLANTICO.

CUENTAS DE ALTA RENTABILIDAD.

- CUENTATLANTICO.
- LIBRETA AHORRO PREMIADO.
- LIBRETA AHORRO VIVIENDA.

PENSIONES Y SEGUROS.

- PLAN ATLANTICO.
- PLAN DE PENSIONES INDIVIDUAL.
- PLAN DE JUBILACION.
- PLAN DE PROTECCION FAMILIAR.
- SEGUROS GENERALES DIVERSOS.

CARTERA DE VALORES.

- ADMINISTRACION DE CARTERAS.
- COMPRA/VENTA EN BOLSAS NACIONALES Y EXTRANJERAS.
- INVERSIONES EN EL EXTERIOR.

COMERCIO EXTERIOR.

- FINANCIACION DE IMPORT/EXPORT.
- CUENTAS EN MONEDA EXTRANJERA.
- CAMBIOS CONTADO, PLAZO Y OPCIONES.

DEPOSITOS.

- DEPOSITO ATLANTICO.
- DEPOSITO ATLANTICO 2.
- DEPOSITO AZUL.
- DEPOSITO NARANJA.

SISTEMAS DE PAGOS.

- TARJETAS DE CREDITO: VISA, EUROCARD/MASTERCARD.
- TARJETA DE DEBITO: SERVIDER.
- CHEQUES DE VIAJE.

Infórmese en cualquiera de nuestras oficinas.

El Grupo Banco Atlántico está presente en: Alemania, Argentina, Bahamas, Colombia, Chile, España, Estados Unidos, Filipinas, Gibraltar, Gran Cayman, Hong Kong, Hungría, Líbano, México, Panamá, Portugal, República Checa y Venezuela.

Banco Atlántico

Fundado en 1901

A toda vela.